

Kıbrıs'ta Kadınların Barışı:

Kadınlar, Barış ve Güvenlik
konularına ilişkin BMGK 1325
Kararının Uygulanması
Konusunda GAT'ın (Toplumsal
Cinsiyet Danışma Kurulu)
Önerileri

RAPOR 3/2012

Bu rapor, bazıları raporun sonundaki listede yer alan Toplumsal Cinsiyet Danışma Kurulu (GAT) üyeleri tarafından ortaklaşa kaleme alınmıştır. GAT, 2009 yılından beri BMGK 1325 kararlarının uygulanması konusunda çalışmaktadır ve bu zamandan beri mevcut raporun temelini meydana getiren bir dizi metin ve öneriler üretmiştir. GAT, toplumda cinsiyet eşitliği konusunda barışın inşa edilmesi perspektifi üzerinden çalışmalar yürüten, ayrıca çalışmalarını müzakerelere kadın hakları gündeminin dahil edilmesine adayan akademisyen ve aktivist üyelerden meydana gelir.

KIBRIS'TA KADINLARIN BARIŞI:

**KADINLAR, BARIŞ VE GÜVENLİK KONULARINA
İLİŞKİN BMGK 1325 KARARININ
UYGULANMASI KONUSUNDA GAT'IN
(TOPLUMSAL CİNSİYET DANIŞMA KURULU)
ÖNERİLERİ**

Peace Research Institute Oslo (PRIO)

Hausmanns gate 7

PO Box 9229 Oslo

NO-0134 OSLO, Norway

Tel. +47 22 54 77 00

Fax +47 22 54 77 01

Email: info@prio.no

Web: www.prio.no

PRIO (Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü) araştırmacılarını ve araştırma iştiraklerini, çalışmalarını PRIO'nun kendi Rapor, Makale ve Brifing serilerinin yanı sıra meslektaş incelemesinden geçen dergi ve kitap serilerinde yayınlamaları için teşvik eder. Bu seriler yayına hazırlarken temel bir kalite kontrolünden geçirilir ancak PRIO'nun siyasi konular hakkında kendine özgü bir görüşü bulunmaz. Araştırmacılar toplumun genelinin katıldığı tartışmalarda aktif olarak rol almalarını için teşvik edilir ve tam bir düşünce özgürlüğü sağlanır. Bu nedenle yayınlarda öne sürülen hipotez, kuram, bulgu ve düşünceler konusunda tüm sorumluluk ve saygınlık yazarlara aittir.

© Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü (PRIO), 2012 Tüm hakları saklıdır. Hak sahibi ya da sahiplerinin yazılı izni olmadan bu yayının herhangi bir bölümünün fotokopi, kayıt ya da diğer yöntemlerle, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

ISBN 978-82-7288-488-7

Kapak tasarımı: Natalie Demetriou

Prodüksiyon: Action Global Communications

İÇİNDEKİLER

<i>GİRİŞ</i>	1
<i>GAT: KIBRIS TOPLUMSAL CİNSİYET DANIŞMA KURULU</i>	7
<i>GAT'IN İDARE VE GÜÇ PAYLAŞIMI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ</i>	11
<i>GAT'IN İDARE VE GÜÇ PAYLAŞIMI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT</i>	15
<i>GAT'IN VATANDAŞLIK HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ</i>	21
<i>GAT'IN VATANDAŞLIK HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT</i>	23
<i>GAT'IN MÜLKİYET HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ</i>	27
<i>GAT'IN MÜLKİYET HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT</i>	29
<i>GAT'IN EKONOMİK HAKLAR KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ</i>	33
<i>GAT'IN EKONOMİK HAKLAR KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT</i>	35
<i>SONSÖZ</i>	39
<i>EK OKUMALAR</i>	41
<i>GAT ÜYELERİ HAKKINDA BİYOGRAFİK NOTLAR</i>	43

GİRİŞ

1325 (2000) Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı, Kadın Aktivizminde Bir Dönüm Noktası: Kıbrıs'la İlişkisi

Kadın hareketi ve feminist bilim uzun zamandan beri toplumsal bir mevhum olan barış, güvenlik ve savaşın cinsiyetlendirilmiş olduğu görüşünü savunuyor. Feministler çatışma ve savaşı destekleyip besleyen ataerkil, baskıcı ve cinsiyetçi militarist kültürlere meydan okuyorlar. Araştırmalar gösteriyor ki, özellikle de Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından artan günümüz çatışmalarında en büyük zararı kadınlar ve çocuklar görüyor. Bundan dolayıdır ki, kadınlar içinde yaşadıkları toplumları yeniden inşa etmek, demokrasi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan haklarını geliştirmek için öne sürecekleri farklı deneyim, gereksinim, kaygı ve düşüncelere sahipler. 2000 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), birçok kadın örgütü tarafından uygulanan baskının sonucunda savaş ve barış süreçlerinin cinsiyetçi doğasını kabul etti ve bunu, BMGK 1325 olarak bilinen 'Kadınlar, Barış ve Güvenlik' başlıklı 1325 sayılı kararın oybirliğiyle benimsenmesiyle resmileştirdi. Kararın benimsenmesinden bu yana Güney Afrika, Ruanda, Uganda (burada kadınlar Juba'daki yürütülen barış görüşmelerine katıldı), Kolombiya, Nepal, Sri Lanka'daki gibi çatışma barındıran toplumlarda bazı ilerlemeler kaydedildi.

Elli beş yıl sonra ve Güvenlik Konseyi'nin gerçekleştirdiği 4213 oturumun ardından, savaşta kadınlara kasıtlı olarak eziyet uygulayan cinsiyetçilik bu raporda, mümkün olan en yüksek seviyede idrak edildi. Kadınların eylemliliği ve becerisi gözler önüne serildi; barışın sağlanmasında kadınların çalışmalarına verilen desteğin artırılması için hükümetler ve uluslararası kuruluşlara yetki verildi.¹

1325 sayılı kararın, çoğunluğunu erkek üyelerin oluşturduğu bir uluslararası kuruluş tarafından benimsenmesi gerçekten de etkileyiciydi. BMGK'da daimi üye olan beş devletin en gelişmiş silah üretim sanayilerine sahip oldukları ve bu sanayilere pazar aradıkları da düşünülürse, bu karar daha da etkileyici hale geliyor!

¹ Cynthia Cockburn, 2007, *From where we stand – war, women's activism and feminist analysis*. Londra: Zed Books. s152. (Buradan Baktığımızda: Kadınların Milatarizme Karşı Mücadelesi. İstanbul, 2009. Metis Yayınları)

Kadınların Hareketlenmesi

Kadınlar seslerini yükseltmeye geçen bin yılda başladılar; savaşların sona erdirilmesini, kendileri, aileleri ve toplum için güvenli ve huzurlu bir ortam temin edilmesini talep ettiler. Lysistrata modeli, Atina ve Sparta arasındaki uzun süren Peloponez Savaşı'nı sona erdirmekle kalmaz, aynı zamanda 21. Yüzyılda, örneğin 2008'de Filipinlerde şiddetin yakıp yıktığı bölgelerde, 2006'da Kolombiya'nın uyuşturucu ticareti ve vahşi cinayetleriyle tanınan kenti Pereira'da ve 2009'da Kenya'da koalisyon hükümetinde büyüyen parçalanmayı engellemek için kadınlara seks grevi yapmaları için ilham kaynağı da oldu. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği sözcüsü Kitty McKinsey bu vakaların tümü için bu 'araç'ın işe yaradığını söylüyor: "Kadınlar kocalarının artık savaşmalarını istemiyordu ve kadınlıklarını kullanarak bu istediklerini dayatabildiler"²

İnsanlığı derinden etkileyen çok sayıda savaşın öncesi ve sonrasında kadınlar militarizmin, milliyetçiliğin, anakronistik geleneklerin ve ataerkil normların güçsüz kurbanları haline gelmiştir. Ancak kadınlar, savaşların önlenmesi ve sona erdirilmesinde bir etken de olmuşlardır. 17. yüzyıl İngiltere'sinde iç savaşın sona ermesi talebiyle beyaz kurdelelerle İngiliz parlamentosunu işgal eden "Barış Kadınları Sürüsü"; 20. yüzyılda yine İngiltere'de hükümetin Amerikan kruvazörüne karşı yerleştirme kararına karşı Greenham Common'daki hava kuvvetleri üssünde kadınların gerçekleştirdiği protesto ve 1980'lerde ABD'de binlerce kadının Pentagon önünde soğuk savaş, silahlanma yarışı ve nükleer testlerin sona erdirilmesi talebiyle yaptıkları protesto örnek olarak gösterilebilir. 2002 ve 2003 yıllarında Kıbrıs'ta resmi müzakerelerde uzun süren bir açmazın ardından, iki toplumu da kapsayan, kadınların kurduğu bir sivil toplum kuruluşu olan 'Sınırı Aşan Eller'in (Hands Across the Divide – HAD) üyeleri Lefkoşa'nın kuzey ve güney kısımlarında (o zamanlar Yeşil Hattı geçmek yasaktı) barışçıl protestolar düzenleyerek bölünmeye neden olan militarist hatların kaldırılmasını ve 'hızlı ve barışçıl bir çözüm' üretilmesini talep ettiler. Olumlu bir sembolik mesaj vermek için de beyaz güvercin ve balonlar uçurdular. 2008 yılında HAD üyeleri Kıbrıslı müzakerecilerle mektuplar yazarak barış müzakerelerine ve çalışma gruplarına kadınların da dâhil edilmesi için BMGK 1325'in dikkate alınması konusunda davette bulundular. Kadınların ve feministlerin gerçekleştirdiği bu tür eylemler hem kadınları güçlendirdi hem de ayrılan tarafları bir araya getirdi.

BMGK 1325: Feminist Bir Başarı

Nihayet 2000 yılında kadınlar (ve çok az sayıda erkek), erkek egemen bir yapıya sahip olan BM'nin tüm bir oturumu çatışma ve savaş sonrası durumlarda kadınların yaşadığı deneyimlere ayırmasını başardı. Temel niteliğindeki bu çalışmanın büyük bölümü BM Uluslararası Kadınlar On Yılları sırasında gerçekleştirildi (Nairobi, Meksiko ve Pekin'de Eylem Platformu, 12 iştiğal konusu arasında 'Kadınlar ve Silahlı Çatışma' konusunu da öne sürdü). Afrika, Asya ve Avrupa'dan

² Bkz. www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/09/19/philippines.sex.strike (en son 6 Kasım 2012 tarihinde girilmiştir).

birçok sivil toplum kuruluşu ile silahlı çatışma, barış ve güvenlik alanında aktif olan, tanınan ve tanınmayan pek çok kadın birleşerek 'Uluslararası Yandaşlık Ağbağları' ve 'Kadınlar ve Silahlı Çatışma Kurultayı'nın kurulmasına karar verdi. Bu çalışmanın koordinasyonu, metnin taslağının ortaya çıkarılması, düzeltilmesi ve metne son halinin verilmesi süreçlerine nezaret eden Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği (WILPF) tarafından gerçekleştirildi.

Kadınlar ne istediklerini biliyorlardı ve lobicilik faaliyetlerini onların kaygılarına kulak veren bir şekilde koordinasyon halinde yürüttüler. Aynı yılın Mart ayında gerçekleştirilen 23. Özel Oturumda Genel Kurul, 'Pekin Bildirisi ve Eylem Platformu'nun uygulanmasına yönelik bir sonraki aşamadaki inisiyatifleri tartıştı ve Kurul, 'kadınlar ve silahlı çatışma' konusunda bir bildiriyle sona erdi. O dönemde Güvenlik Konseyi başkanı olan Birleşmiş Milletler Bangladeş Temsilcisi Anwarul Chowdhury, 8 Mart'ta toplumsal cinsiyet, barış ve güvenlik arasındaki kesişimler üzerine güçlü bir konuşma yaparak Güvenlik Konseyi'nde açık oturum talebini dile getiren kadın kurultayına destek verdi.³

Kadınların oluşturduğu koalisyon ve birlikler BMGK 1325'in amacına ulaşmasında büyük bir yere sahiptir. Feminist akademisyenler Güvenlik Konseyi'nin tüm üyelerine çatışma, kadınlar, güvenlik ve barış konusunda yazılmış kitapları göndererek savaşın kadınlar, genç kızlar ve erkekler üzerindeki etkilerini, bu etkilerin insanları çatışma çözümü süreçlerini yeniden değerlendirmeye nasıl ittiğini ve düşmanı küçük düşürmek için kadınların nasıl oransız bir şekilde kurban haline getirildiğini ve bedenlerinin birer silaha dönüştürüldüğünü anlattılar.

New York'ta Birleşmiş Milletler'de lobicilik faaliyetleri yürüten, Güvenlik Konseyi üyeleri ve BM'nin kadın meseleleriyle ilgilenen diğer birimlerinin üyeleriyle temasta olan STK çalışanı kadınlar, diğer STK'lardan kendi hükümetlerinde kadınların gündeminin önemi üzerine lobicilik faaliyetleri yürütmelerini ve gerek hükümetlerin ilgili birimlerinden gerekse tabandaki kadın gruplarından alınacak desteği harekete geçirmelerini istediler.

Güvenlik Konseyi'nin Ekim 2000'de yapılacak toplantısından birkaç gün önce bir kadın çalışma grubu, Güvenlik Konseyi üyelerinin sivil toplum temsilcileriyle bir araya geldiği 'Arria toplantısı'nı düzenledi. Afrika, Asya ve Latin Amerika'dan gelen kadınlar savaşla yıpranmış toplumlarındaki çatışmada kadın ve genç kızların deneyimlerini çarpıcı bir şekilde anlattılar; toplumun tabanında kadınların barışın inşası için gerçekleştirdikleri çalışmaların sunumunu büyük bir tutkuyla yaptılar. 31 Ekim 2000 tarihinde, iki gün süren münazaraların ardından, 1325 sayılı karar oybirliğiyle kabul edildi ve Hill'in tanımladığı gibi 'BM'deki toplumsal cinsiyeti göz ardı eden zihniyetin son kalesi de düşmüş oldu.'⁴

3 Karim Anwarul Chowdhury, 2011. "The Intrinsic Role of Women in Peace and Security-Genesis and Follow-up of UNSCR 1325", *Palestine-Israel Journal* 17 (3 & 4): 9-13; Cynthia Cockburn, 2012. *Antimilitarism, and Political Gender Dynamics of Peace Movements*. Londra: Macmillan.

4 Felicity Hill, Cockburn, 2007, *From where we stand (Buradan Baktığımızda)* s. 149'daki alıntı.

Bundan doğan başarı modelinin makro, orta ve mikro düzeylerde karar verme organlarında, hükümetlerde ve diplomatlarda, BM birimleri ve sivil toplum arasında; sivil toplum içinde – akademisyenlerle aktivistler ve toplumun tabanına yayılan operasyonlarla kadın örgütleri ve hükümetlerde; ve tabii ki ülkeler ve kıtalar boyunca inşa edilen uluslararası koalisyonların yanı sıra toplumun farklı kesimlerinden gelen, savaş ve çatışma deneyimleri ve güç yapılarıyla bağlantılı olarak farklı konumlanan kadınlar arasında işbirliği gerektirdiği çok açık.⁵

Kararda Ortaya Çıkan Ana Meseleler

Elimizde BMGK 1325 kararının farklı fıkralarını açıklayan ve yorumlayan çok sayıda doküman bulunuyor.⁶ Bu kararın uygulaması konusunda Avrupa en önde ilerliyor. Kadın, Barış ve Güvenlik konulu Ulusal Eylem Planları'nın büyük bölümü Avrupa'da oluşturuldu. BM'nin 193 üyesinden yalnızca 37'si bir "Ulusal Eylem Planı" benimsedi. 2011 yılında bir eylem planı kararı alan ABD yanında; 19 Avrupa ülkesi, Avustralya ve Kanada'da bir eylem planı benimseyenler arasında yer alıyor. AB düzeyinde ise kadınlar, barış ve güvenlik konularını ele alan *BMGK 1325 ve 1820 sayılı kararların AB tarafından uygulanması için Kapsamlı Yaklaşım* benimsendi.

Günümüzde savaş, çatışma sonrası barışın inşa edilmesi ve yeniden yapılandırmada kadın temaları üzerine yürütülen münazara ve aktif desteğin büyük bölümü BMGK 1325 üzerine odaklanıyor. Barış politikalarının kadınlara karşı uygulanan şiddetin çeşitli ve birbiriyle bağlantılı biçimleri arasındaki kesişimin yanı sıra –kadınların savaşta belirli yollarla kurbanlaştırıldığı ama aynı zamanda hükümetin tüm yetki seviyelerinde barış için kapsayıcı ve sürdürülebilir yaklaşımları savunma konusunda müthiş bir destek verdikleri– çatışmalarda kadınların ikili rolleri üzerine vurgu yapılıyor.

1325 sayılı kararın içeriği kısaca şöyle özetlenebilir: Uluslararası barış ve güvenliğin temin edilmesi için Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğu kapsamında silahlı çatışmaların kadın üzerindeki özel etkisini ve kadınların çatışmanın önlenmesi ve çözülmesi konusundaki rolünü tanımak.

Kararda belirtilen 18 kısa nokta üç ana temayı kapsıyor:

- **Koruma:** Kadın hakları, savaş döneminde toplumsal cinsiyet gereksinimlerine ilişkin net bir anlayış, kadınların ve genç kızların toplumsal cinsiyet temelli şiddetten, özellikle tecavüz ve cinsel istismardan korunması ve bu tür suçların cezadan muaf tutulmasının sona erdirilmesini kapsar (BMGK 1820 sayılı karar failerle baş etme süreçleri üzerinde durur).

⁵ Maria Hadjipavlou-Trigeorgis, 1987, *Identity Conflict Resolution in Divided Societies: The Case of Cyprus* (yayımlanmayan doktora tezi), Boston Üniversitesi, ABD.

⁶ Bkz Civil Society Advisory Group (CSAG – Sivil Toplum Danışma Grubu) tarafından Kadınlar, Barış ve Güvenlik konusunda Birleşmiş Milletler için hazırlanan "Commitments for Action to Advance UNSCR 1325"; ve dünya genelinde 80'i aşkın sivil toplum ağı ve kuruluşu tarafından imzalanan CSO Makalesi "10 Points on 10 Years UNSCR 1325 in Europe".

- **Katılım:** Çatışmanın önlenmesi ve idare edilmesi için tüm mekanizmalarda ve tüm barış müzakerelerinde ulusal ve bölgesel kurumların her kademesinde, BM'nin kendi bünyesinde bulunan önemli makamlarda, kadınların barış konusunda yaptıkları çalışmaların karar oluşturma sürecine dahil edilmesini sağlar.
- BM'nin barışı muhafaza etmek için gerçekleştirdiği operasyonlar ve silahsızlanma için alınan tedbirlere *toplumsal cinsiyet perspektifinin* dâhil edilmesini karara bağlar.

BMGK 1325 kararının ardından Güvenlik Konseyi tarafından üç karar daha alındı. 2008'de alınan 1820 sayılı karar, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerini savaş suçu olarak tanımlar ve askeri disiplin tedbirleri alınmasını ve cinsel şiddeti besleyen mitlerin çürütülmesini önerir. 1888 sayılı karar, dokunulmazlık kültürüyle mücadelede bir adım daha ileri giderek cezasız kalan toplumsal cinsiyet temelli şiddeti ele almak için BM'nin ulusal, yasal ve adli yetkililer ve personelle birlikte çalışmasını önerir. 1889 sayılı karar (2009) ise, 1325 sayılı kararın uygulanmasını ve kaydedilen gelişmeyi denetlemek için göstergeler oluşturmanın gerekli olduğunu öne sürer. 2010 yılında kabul edilen 1960 sayılı karar, çatışmadaki tüm tarafların her türlü cinsel şiddet eylemlerini tamamen durdurmaları ve tecavüz ve cinsel şiddet mağdurlarına yardım etmeleri için çağrıda bulunur. Buna ek olarak, bu karar BM'nin barışı muhafaza etmeye yönelik operasyonlarında üye devletlerin daha fazla kadın asker ve polis memuru göndermelerini ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunda eğitim vermelerini talep eder.

Yakın Dönemde Kıbrıs'ta BM Arabuluculuk Girişimi, 2012

Son üç yıl içinde BM'nin Kıbrıs'taki arabuluculuk girişimi barış müzakerelerinde toplumsal cinsiyet bağlantısının dâhil edilmesini destekledi. Bu zamana dek müzakerelerde yer alan belirli konularda –bu raporda da ele alınan idare, vatandaşlık ve mülkiyet konularında– GAT'ın önerilerini görüşmecilere aktarmasına olanak sağladı. 2010 ve 2012'de, BMGK 1325 kararının yıldönümünde halk günü düzenlendi. GAT iki etkinliğe de katılarak kararın Kıbrıs'a uygunluğu konusundaki müzakerelerde yer aldı. Bu müzakereler sırasında kadınlar aşağıda belirtilen hususları, kadınların karar alma süreçleri, resmi ve gayri resmi barış müzakerelerine dâhil edilmeleri önünde birer engel olarak tanımladı:

- **Tarihi nedenler:** Sömürgecilik ve etnik milliyetçilik de dâhil olmak üzere adanın yüzyıllar boyunca dış güçler tarafından işgal edilmesini de kapsar.
- **Yapısal engeller:** Kemikleşmiş ataerkil ve hiyerarşik yapı; aile, din, eğitim ve ticari birlikleri vb. toplumsal cinsiyetçi kurumlar.
- **Siyasi engeller:** Erkek merkezli siyasi partiler, yaşamın özel ve kamusal alanlarında toplumsal cinsiyetçi ayırım, toplumsal cinsiyetçi kalıplar/stereotipler ve kadınlara sorun ve gereksinimlerini dile getirmek için hiçbir alan bırakmayan egemen eril söylem vb.
- **Psikolojik etkenler:** Kadınların sosyalleşmenin erken dönemlerinde baskı ve ikincil rollerini içselleştirmeleri; başarısız olma korkusu ve özgüven eksikliği; geleneksel basmakalıp rollerin normalleştirilmesi vb.

Deneyimlerde farklılıklar da baş gösterdi. Kıbrıslı Türk kadınlar, çoğunluğa mensup olan, uluslararası platformda tanınan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yaşam süren ve AB vatandaşı olmanın tüm avantajlarından yararlanan Kıbrıslı Yunan kadınlarından farklı dertlerden yakındılar. Katılımcılar 1325 sayılı kararda yer alan prensipler arasında, büyük ölçüde BM'ye yönelik beş ana öneri geliştirdiler:

- Kıbrıs genelinde güvenlik konusunda toplumsal cinsiyet yaklaşımını göz önünde bulunduracak, güvenlik ve asayiş konularını kadın perspektifinden tanımlayacak bir insan güvenliği kampanyasının geliştirilmesi ve uygulamaya koyulması.
- Kadınların karar alma süreçlerinde desteklenmesi ve geçici bir önlem olarak yüzde 30'un altında olmayan bir katılım kotasının tesisi de dâhil olmak üzere, kadınların yaşadıkları topluluklarda siyasi yapılar üzerinde etki sahibi olmalarının desteklenmesi.
- Karar alma konusunda kadınların eğitilmesinin desteklenmesi.
- Kırsal bölgelerdeki kadınların karar alma süreçlerine katılımlarının desteklenmesi.
- Her kesimden kadının barış süreci hakkında bilgi sahibi olması ve bu sürece tam olarak dâhil olabilmesi için güvenli bir alan yaratılması amacıyla Kıbrıs sorunu üzerine bir 'kadın söylemi konferansı' düzenlenmesine olanak sağlanması.

GAT: KIBRIS TOPLUMSAL CİNSİYET DANIŞMA KURULU

Genel Bakış

Toplumsal Cinsiyet Danışma Kurulu (GAT), Ekim 2009'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin Kıbrıs'taki barış müzakerelerinin yanı sıra, çatışma sonrası barışın inşasına yönelik tüm süreçlere müdahil edilmesi talebinde bulunan kadınların oluşturduğu bir grup olarak kuruldu. GAT adayı bölen hattın her iki tarafında bulunan, yaşadıkları toplum ve diğer bölgelerde toplumsal cinsiyet meseleleri hakkında kapsamlı bilgi ve uygulamada deneyim sahibi sivil toplum aktivistleri ve akademisyenlerden meydana gelir. Son üç yıllık çalışmalarının temelini üyelerinin bu deneyimlerinin oluşturduğu GAT, müzakerelerdeki temsilcilerin danışmanlarıyla irtibata geçerek Kıbrıs nüfusunun, erkek ve kadın ayırt etmeksizin, tamamının yararına olacak sürdürülebilir bir barış anlaşmasını hedefleyen müzakerelere toplumsal cinsiyet meselelerinin de dâhil edilmesi gerekliliği fikrini aşılamaı amaçlar.

GAT üyeleri, herkesin kaynaklara eşit derecede erişim sahibi olduğu, kişisel gelişim için eşit fırsatlar edindiği, eşit temsil ve katılım hakkı bulduğu, insan hakları ve sivil özgürlüklere saygı gösterilen, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan, çok kültürlü, demokratik bir toplum tasavvur eder. Bu doğrultuda GAT, barış sürecinin tüm aşamalarına kadınların aktif katılımını sağlayıp gelecekte imzalanacak barış anlaşmalarının içerik ve temelini cinsiyetçi zihniyetten arındırarak, barış sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygın hale getirmeyi amaçlar. GAT, Kıbrıs'ta ilgili tüm dokümanlarda dikkate alınması gereken farklı topluluklar arasındaki mevcut farklılıkları tanır.

GAT, tüm katılımcıların Kıbrıslı kadınların karar alma süreçlerine anlamlı bir katkıda bulunmasına fırsat yaratmak için çabaladıkları noktasını vurgulayan katılımcı demokrasi ilkeleri üzerinde çalışarak daha toleranslı, daha insancıl, daha eşitlikçi ve daha az ataerkil bir toplum için değişim yaratmayı hedefler. Feminist ilkelerin izinden giden GAT, hiyerarşi ya da herhangi bir karar alma yapısı olarak dikey bir oluşuma inanmaz ve kararları oybirliğiyle alır. Üyelik aynı vizyon, misyon, yaklaşım, değer ve ilkeleri paylaşan herkese açıktır. GAT aşağıda verilen feminist değerlere inanır:

- Her Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
- İnsan Hakları ve Kadın Haklarına Saygı
- Katılımcı Demokrasi
- Çeşitlilik ve Farklılıklara Saygı
- Sosyal Adalet ve Tarafsızlık

- Her Türlü Şiddet ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması
- Dayanışma ve Bağlılık
- Sorun Çözümü aracılığıyla Uzlaşma
- Farklı Kadın Deneyimlerinin Kucaklanması

GAT'ın Müdahalesi ve Katkısı

Yıllar boyunca bir barış anlaşması oluşturulmasına yönelik yapılan çok sayıdaki girişim süresince Kıbrıs'ın Yunanlı ve Türk toplumlarının liderleri çok sayıda meseleyi ele aldı; bazıları üzerinde fikir birliğine varırken, bazılarında uyuşmazlık yaşadı. Gerçek şu ki, tek bir konu büyük ölçüde her iki tarafın da mutabakatıyla bu müzakerelerin kapsamının dışında kaldı. Bu konu, özeldede kadın hakları, geneldeyse toplumsal cinsiyet meselesiydi. Bu bağlamda GAT aşağıda verilen noktaları bu barış müzakerelerinin gelişiminde art zamanlı başarısızlıklar olarak tanımlamaktadır:

- Kıbrıslı kadınlar hiçbir zaman müzakere masasına oturmamıştır. Çalışmalarıyla uzlaşma tartışmalarını besleyen tüm kurum ve komitelerde liderlik konumundaki kadınların sayısı çok azdır.
- Müzakerelerin içeriği toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun olduğundan, görüşmeler toplumsal cinsiyet eşitliği meselesine değinmekte başarısız kalır. 'Eşitlik' (nitelendirilmiş ya da değil) müzakereleri yönlendiren temel ilke olsa da, bu tür bir 'eşitlik' yorumu sadece tek bir fark (etnik) üzerine odaklanır; diğer tüm farklılıklarla (ki burada toplumsal cinsiyet temel bir bileşendir) birlikte düşünülmemektedir.
- Kadın örgütleri tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamakla yükümlü karar mercileri olarak müzakerecilerle seslenmek konusunda çok sınırlı bir faaliyet vardır. Kadın ve toplumsal cinsiyet meselelerinde çalışmalar yürüten toplumlararası lobcilerin yokluğu hissedilmektedir ve tek bir toplumu temsil eden lobciler her bir yetkiliyle ayrı irtibata geçmeye odaklanmaktadır.
- Müzakereciler, insan haklarına ilgi göstermelerine rağmen insan haklarının toplumsal cinsiyet temelli haklar boyutu ve bunlarla ilişkili sosyal hakların da içinde bulunduğu belirli bir bölümü art zamanlı olarak ilgi konusu olmaktan çıkmıştır.

Bu yenilgileri tanımlayan GAT çalışmalarını barış anlaşmasında ve anlaşma sonrası uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına saygının sağlanmasına adanmıştır. Bu amaçla GAT, iki Kıbrıslı lidere tartışılan konularla ilişkili üç öneri paketi sundu. Mart 2010'da GAT, Demetris Christofias ve Mehmet Ali Talat'a "idare ve güç paylaşımı" konusunda yürütülen müzakerelerde toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin dikkate alınmasını sağlamak için bir öneri paketi gönderdi. Ertesi yıl, Eylül 2011'de GAT, Demetris Christofias ve Derviş Eroğlu'na "vatandaşlık" ve "mülkiyet" konularındaki önerilerini sundu. Ekonomik meseleler üzerine önerilerini ise, Ekim 2012'de hazırladı. Bu paket bu raporda yayımlandı. GAT'ın bu çabaları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un Kıbrıs'taki arabuluculuk girişimi konusunda hazırladığı 24 Kasım 2010 tarihli raporda (s/2010/603) tanınıyor. Raporda şöyle yazıyor:

“(…) kadınların barış müzakerelerinde Güvenlik Konseyi’nin 1325 sayılı kararında (2000) tanınan önemli rolü göz önünde bulundurularak, tarafların adanın her iki tarafındaki sivil toplum aktivistleri ve akademisyenlerden oluşan GAT ile ilişkilerini devam ettirmelerini ve barış görüşmelerinde tartışılan temel konularda bu kurulun toplumsal cinsiyet odaklı önerileri göz önünde bulundurmalarını tavsiye ederim.” (S43)

GAT’ın çalışmaları, kurulla birlikte ve ayrı ayrı bir araya gelen lider temsilcileri tarafından da tanındı. Bu görüşmeler sırasında temsilciler önerileri inceleyeceklerine ve öne sürülen konuları takip edeceklerine söz verdiler. GAT ayrıca ilgili teknik komitelerin üyeleriyle de görüştü; bu üyeler de çalışmalarında toplumsal cinsiyet meselesine değinme konusunda istekli olduklarını belirttiler.

GAT çalışmasının bu aşamasında, öne sürdüğü konuların müzakere masasının ötesine geçip Kıbrıs nüfusunun büyük bir bölümünü kucakladığına inanır. Bu maksatla gerek anlaşmanın imzalanmasından önce, gerekse anlaşma sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin barış çabalarının her aşamasında yaygınlaştırılmasını sağlamak için her iki tarafta da bireyler ve kurumlarla ittifaklar oluşturmaya çabalar. Böylece, kadınların ihtiyaçları, hakları, öncelikleri ve sorunları konularında farkındalık yaratmayı, kadınların gündemine barış ve uzlaşma için ortak bir zemin koymayı, “barış ve toplumsal cinsiyet” perspektifiyle harekete geçip toplum tabanında diğer kadın örgütleriyle ve daha büyük bir kitleyle bağlantı kurarak ve yerel ve uluslararası arenada kadın meselesi konusunda diğer örgütlerle işbirliği yaparak toplumun farklı kesimlerinden gelen kadınları güçlendirmeyi hedefler.

GAT'IN İDARE VE GÜÇ PAYLAŞIMI KONUSUNDA ÖNERİLERİ

GAT (Toplumsal Cinsiyet Danışma Kurulu), devlet dokümanları başta olmak üzere, resmi dokümanlarda telaffuz edilen "tarafsızlık ve objektiflik" ifadelerinin esasen erkek merkezli bir yaklaşımı işaret ettiğini düşünür. İster bir barış antlaşması isterse yeni bir yasa olsun, bu dokümanlarda yer alan içerik ve dilde kadınların kendi gereksinim, görüş ve bakış açılarını dile getirme olanağından yoksun bırakıldıklarına inanır. Bu duruma bir çare olarak kadın, barış ve güvenlik konusundaki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararı [BMGK 1325 (2000)] üye ülkelere gerek barış sürecine gerekse çatışma çözümlemesine kadınların bakış açılarını ve katkılarını dâhil etmeleri için çağrıda bulunur. Bu bağlamda GAT, tahayyül edilen federal bir devlette hükümet yapılarının oluşturulması ve düzenlenmesiyle ilişkili olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana ilkelerini temel alan, aşağıdaki önerileri sunmuştur.

AYRIMCILIĞIN KALDIRILMASI

1. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası erkekler ve kadınlar için eşit hak ve olanaklar sağlamalı ve herhangi bir tür ayrımcılığı önlemek için açık ve net bir dil kullanılmalıdır. Gerek ilk gerekse izleyen maddeler cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadeleyi hedefleyen özel geçici tedbirler konularında metinler içermelidir.
2. Anayasa, toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet, annelik, ebeveyn izni, medeni durum, cinsel yönelim, yaş, doğum yeri, dil, din etnik veya sosyal köken, renk, fiziksel durum, ideoloji ve kültüre dayalı her türlü doğrudan ve/veya dolaylı ayrımcılığı yasaklamalıdır. Anayasa Lizbon Antlaşması'nda ve ilgili AB Direktiflerinde yer alan ayrımcılık vakaları, istihdam, eşit ücret, sosyal güvenlik, mesleki sosyal güvenlik ve serbest meslek konularına değinen tüm hükümlerin uygulanmasını sağlamalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYET KALIPLARI:

3. Temel haklar ve özgürlükler, genel ahlak kuralları gereğiyle sınırlandırılmamalıdır. Ev kadınları da dâhil olmak üzere tüm kadınlar sağlık ve sosyal güvenlik haklarına sahip olmalı ve bu haklardan istifade edebilmelidir; kadının bedensel, cinsel ve doğurganlık hakları güvence altına alınmalıdır.
4. Kapsamlı anlaşmanın söze dökülmesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimsemeli ve kadınları aile içindeki rolleri, annelik veya ataerkil korumaya muhtaç insanlar olarak imleyen toplumsal cinsiyet kalıplarından kaçınılmalıdır.

5. Anayasa, devletin gerçek eşitliği sağlamak için gerekli tüm yasal, kurumsal, geçici ve özel tedbirleri (kota ya da pozitif ayrımcılık gibi) alarak kendini her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulanmasına adanmış ilan etmelidir. Alınan bu tedbirler eşitlik maddesini ihlal eden tedbirler ya da ayrımcılık olarak algılanmamalıdır.

KURUMLAR

6. Anayasa'da geçici özel tedbirler aracılığıyla kabinede, federe birim/kurucu devlet parlamentoları ve yerel yönetimlerde erkekler ve kadınlara eşit görev dağılımı güvence altına alınmalıdır. Taraflar, bu tür çalışmaların Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasama gündemine konulacağına dair yapılan anlaşmaya uyacaklarına söz vermelidirler.
7. Tüm kamusal karar verme organlarında, yani Yargıtay, Kamu Hizmeti Komisyonu ve diğer bağımsız birimlerde toplumsal cinsiyet dengesi sağlanmalıdır. Her iki toplumdan kadınlar için Yargıtay'da iki sandalye ayrılmalı; Kamu Hizmeti Komisyonu ve bağımsız birimlerdeki üyelerin yarısı kadınlardan oluşmalıdır.
8. Siyasi kuruluşlar ve kamu kurumları toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmaları, odak noktaları, özel bir Bakanlık ya da belirli bir Bakanlık içinde özel bir birim, bir parlamento komisyonu, ombudsperson makamında özel bir masa ve federal polis kuvvetleri içinde ayrı bir birim gibi araçlarla toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurulması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlamalıdır. Federe birimlerle federal ve kurucu devlet birimleri arasında etkili koordinasyon oluşturulmalıdır.

ULUSLARARASI VE İÇ HUKUK

9. Genelde insan hakları, özelde ise kadın haklarıyla ilgili olan, hassas durumlarda kadınların korunmasını sağlayan, uluslararası ve bölgesel tüm anlaşma ve sözleşmeler⁷ tüm protokollerle birlikte onaylanarak Anayasa'ya eklenmelidir; böylece ileride yapılacak kanunlara bir temel teşkil edeceklerdir.
10. Sosyal meselelerle ilgili kanunlar, her bir federe birim/kurucu devletin ceza ve aileye ilişkin yasaları arasında mevcut olan farklılıkları göz önünde bulundurmalı ve bu bağlamda bir uyum meydana getirmelidir. Böylece politikalar, yasalar ve uygulamalar bir toplumdaki

⁷ Bu anlaşma ve sözleşmeler arasında aşağıdaki anlaşmalar bulunur (ancak tümü bunlarla sınırlı değildir): BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW), Avrupa Konseyi (CoE) İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, BM Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme, İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme, Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Sosyal ve Tıbbi Yardım Konusunda Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme. Bunlar ayrıca Uluslararası Kadınlar Onyılları, özellikle Pekin Eylem Planı'yla (1995) ilgili tüm BM dokümanlarını da içermelidir.

insanların diğer toplumdakilere nazaran dezavantajlı bir duruma düşmelerini engellemelidir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet (evlilik içi tecavüz de dâhil) ve istismar için özel federal yasalar geliştirilmelidir ve toplumsal cinsiyetle ilgili tüm insan hakları suçları hukuki yardım gerektirir.

VATANDAŞLIK

11. Vatandaşlığın elde edilmesi, değiştirilmesi ve korunması konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmelidir. Bir yabancıyla evlilik yapılması ya da eşin evlilik süresince başka bir ülkenin vatandaşlığına geçmesi kadının vatandaşlık durumunu otomatik olarak değiştirmez, onu vatansız yapmaz ya da kadın eşinin vatandaşlığına geçmesi için zorlamaz. Kadınlar çocukların vatandaşlığı konusunda da erkeklerle eşit haklara sahip olmalıdır. Bir federal birim/kurucu devletin vatandaşı olmak diğer federal birim/kurucu devletin vatandaşı olmayı engellememelidir.
12. Uluslararası arenadaki en iyi uygulamalara ve AB mevzuatına uygun olarak vatandaşlık, göç, sığınma, insan kaçakçılığı konusunda, kanunlar ile mekanizmalar arasında federal bir yargı yetkisi geliştirilmelidir. İnsan kaçakçılığına ilişkin federal bir tim kurulmalı ve kadınlar bu timin her kademesinde temsil edilmelidir. Mağduru değil insan kaçakçısını cezalandıran yasalar yürürlüğüne konmalıdır. "İnsan kaçakçılığı mağduru" statüsü, kurbanların kaçakçıların aleyhinde ifade vermeye istekli olmalarıyla ilişkilendirilmemelidir.
13. Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili yasalar aynı zamanda kadınların ve çocukların haklarını da güvence altına almalıdır; ilgili uluslararası ve bölgesel anlatma ve sözleşmelerle uyumlu olmalıdır.

GAT'IN İDARE VE GÜÇ PAYLAŞIMI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT

İdari gücün paylaşımı üzerine feminist bir duruş

Barış sürecinde telaffuz edilen “güç paylaşımı”, toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki tüm diğer kalıplar ile uyum içinde olan bir terimdir. Genelde erkeklerin nüfuz alanı olarak algılanan “güç” kadınların ilgisini çekmemesi gereken bir şeye işaret eder ve çoğu “iyi” kadın genelde güçle ilgilenmez. “Paylaşım” kulağa daha “cana yakın” gelse de bu iki sözcüğü bir araya getiren “güç paylaşımı” terimi hem ilk sözcüğün etkisi altında kalma eğilimindedir, hem de “güç”e “teknik” bir çıkarım ilave eden bir araç olarak görev yapar. Böylece “güç paylaşımı” sorusu hükümette, devlet kurumlarında ve her bir vatandaşın oyunun ölçülmesinde koltuk dağılımıyla ilgili teknik bir konu olarak anlaşılmaya mahal verir. İdare ve güç paylaşımı tanımları birlikte kullanıldığında akla daha çok –oylar, bakanlıklar ve devlet kurumlarına ağırlık veren planları ileri süren ve reddeden– büyük bölümü erkek olan politikacıları getirir.

GAT'ın idare ve güç paylaşımı konusundaki önerileri farklı bir yaklaşımı benimser. 2009'da gerçekleştiren en yakın tarihli müzakere turlarının zirve noktasında GAT şunu fark etti ki, işler yolunda giderse müzakereleri başarıyla tamamlayabilir ve başlıca iki etnik erkek grubunun ihtiyacını karşılayan parlak, barışçıl, yeni bir devlet kurabiliriz. Ve işler yolunda gitmezse her biri 'kendi' (etnik anlamda daha sınırlı bir şekilde tanımlanan) erkeklerine hizmet veren iki ayrı devlet yapısı var olmaya devam edecekti. Her iki durum da 'etnik' ayrımın yarattığı boşluğa düşen tüm o grupların zararına olacaktı. Kıbrıs'ta nüfusun % 49'unu oluşturan kadınlar⁸ etnik ayrım konusundaki bu münhasır odaktan dolayı dezavantajlı bir duruma düşen en belirgin gruptu. Kıbrıs'ta modern devletin ilk zamanlarından beri kadınların devlet idaresindeki temsili minimal düzeyde olmuştu. Ve barış görüşmelerinin yapılandırılma biçimi bu durumu ileride kurulacak devlette de sürekli kılma tehdidinde bulunuyordu. GAT'ın ilk öneriler paketini öne sürmesinde anahtar niteliği taşıyan bu düşüncesi, bu nedenle, 'güç paylaşımı' yorumunun daha çoğulcu demokratik haklar çerçevesi içinde yeniden konumlandırılmaktadır. Ve bu çabanın merkezinde kadın hakları olsa da tek ilgi odağı bu değildir. Öneriler aynı zamanda cinsel ve göçmen azınlıkların, çocukların, gençlerin ve yaşlıların da haklarını ele alır.

8 World Bank (Dünya Bankası) veri araması, <http://www.worldbank.org> (en son arama 2 Kasım 2012 tarihinde yapılmıştır).

Kıbrıs sorunu üç nesildir varlığını sürdürürken ve Kıbrıs sorununun "acil" ve geriye kalan her şeyin "ikincil" olarak sunulduğu bir bağlamda yaşarken, toplumsal cinsiyet eşitsizliği Kıbrıs sorunundan daha uzun bir süre varlığını sürdürecekmış gibi duruyor. Bunun içindir ki, kadınlar ve diğer sosyal gruplar Anayasa'nın ifadeye dökülmesi, devletin organizasyon şemasının oluşması, mahkemelerin tasarımı, polisin yapısı vb. konularda pay sahibidirler. GAT tarafından öne sürülen öneriler günümüz dünyasının genelinde görülen toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasına yönelik çabaların işaret ettiği minimum düzeydeki temel bir çalışmanın sadece bir taslağını meydana getirir. En önemlisi 'paylaşım'ın yalnızca etnik oranlara bağlı olmaması, toplumsal cinsiyet meselesini de kapsamaması gerektiğini hatırlatmaya yarar. Çerçevesi özerklik idealine karşı verilen bir ödün değil, katılımcı demokrasinin tüm gerekli bileşenleri olan yükümlülük, bağlılık, işbirliği ve herkesi dâhil etme hedefi tarafından belirlenir.

Anayasa ve Devlet Organları

Her iki tarafta hâlihazırda var olan anayasalar "geçici özel önlemler" ile taksir edilirken, geleceğin anayasası herkesi kapsayacağına dair verdiği sözü tutmalıdır. Geleceğin anayasasını kendisinin gibi benimsemesi beklenen vatandaşlar anayasadaki yerlerinin açıkça belirtildiğini görme ihtiyacındadırlar. Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar şimdiye dek siyasi olarak susturulan ve kesin surette 'Yasa'dan çare uman bir grup olarak tanınmalıdır.

GAT'ın Anayasa'ya toplumsal cinsiyet konusunda bir metin dâhil edilmesini önermesinin nedeni budur. Bu yasal metin en azından, diğer yasal organlarda toplumsal cinsiyete ilişkin endişelerin yansıtılmasıyla kazanılan hakları kaldıran 'acil durum önlemleri' ve özel yasaları etkisi altına almalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği devletin temel yapı taşlarından biri olarak değerlendirilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca erkek/kadın ekseninde değil, kimliğin birçok farklı türünde ayrımcılığın yasaklanmasıyla elde edilebilir. GAT, toplumsal cinsiyete dayalı kimliklerle (ör. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet, annelik, ebeveyn izni, medeni hal, cinsel yönelim) ilişkili olan ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kalıcı kılındığı özelliklere doğru genişleyen (ör. Yaş, doğum ve inanç, dil, din, etnik ya da sosyal köken, ırk, engellilik durumu, ideoloji ve kültür) tüm eşitsizlik faktörlerinin saptanması için başka yerlerde ayrımcılığa karşı düzenlenmiş anayasa maddelerinden yararlanır. Kadının çoğul kimliğine ilişkin ataerkil görüşler, istihdam olanakları, ücret, sosyal güvenlik, mesleki ve sosyal güvenlik ve kendi işini kurma durumlarına etki eder. Bu noktanın farkına varan GAT, ayrımcılıkla başa çıkabilmek için, toplumsal cinsiyete duyarlı anayasal hükümler aracılığıyla devlet mekanizmalarını kurulmasını önerir. Ataerkil görüşlerin egemen olması genelde "ispat zorunluluğu" kavramının yorumlanmasını etkiler. Böylece bu tür yasalara en fazla ihtiyaç duyanları dezavantajlı bir duruma sokar. Bir suçun ispat yükümlülüğü genelde iddia makamının ve sanığın suçlu olduğunu göstermek iddia makamına düşer. Mağdurun sanığı ayrımcılıkla suçladığı bir davada, mağdurun (iddia makamının) ayrımcılık yapıldığını kanıtlaması yerine sanığın ayrımcılık yapmadığını kanıtlaması gerekir. Bu tür bir yasal önlem toplumda ayrımcılığı kökten yok etmek için bir katalizör görevi görür ve ilerleme

yolunda etkili bir yöntem olduğu kanıtlanmıştır. Federal devlette ayrımcılığın kökten yok edilmesi için, bu doğrultuda kurulacak etkili ve güçlü bir mekanizma gereklidir. Kıbrıs sorunu deneyimi bu tür bir ayrımcılığın devleti kolayca devirebileceğini gösterdiği için, ayrımcılığın tali bir mesele değil, anayasal önceliğe sahip bir konu olarak ele alınması önemlidir. Genel anlamda insan hakları, özelde ise kadın haklarıyla ilgili olan, hassas durumlarda kadınların korunmasını sağlayan, uluslararası ve bölgesel tüm anlaşma ve sözleşmeler tüm protokollerle birlikte onaylanarak Anayasa'ya eklenmelidir.

Bugüne dek uygulanan özel önlemlerin münhasır ve bölücü sonuçları Anayasa'da yapılacak değişikliklerle bertaraf edilmeli ve Devlet toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekten uygulamaya konulmasını garanti eden bir konuma gelmelidir. Hükümet, parlamenter ve yerel yönteminin toplumsal cinsiyet doğrultusundaki dağılımı etnik temelli dağılımı tamamlamalıdır. Toplumsal cinsiyet kotaları, başka türlü koltuk sahibi olamayacak olan kadınların lehine olan, negatif bir çağrışıma sahip 'pozitif ayrımcılık' önleminin çok ötesinde, tarihi güç dengesizliklerini ele alan önlemler olarak değerlendirilmelidir. Bu öneri, kamu algısında etnik kotaların diğer tüm kota sistemlerini dışlayacak kadar normal hale getirildiği Kıbrıs'la özellikle ilişkilidir. Bu tür kotaların ne kadar süre korunacağı konusu, belirli aralıklarla ve önlemlerin kaldırılmasının ardından, kadınların etkili temsilinin korunması gerekliliğini kabul eden bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Tüm cinsiyet kalıpları, kadınlar ve az temsil edilen diğer gruplar tüm potansiyellerinin farkına varmadan önce yok edilmelidir. Yargıtay, Kamu Hizmeti Komisyonu ve bağımsız kurumlar az temsil edilen bu tür grupların seslerini duyuracakları güç mekânlarıdır. Aynı zamanda kota sistemlerinin etkinliği uzmanlaşmış birimler tarafından değerlendirilmelidir. Bu stereotipleri ortadan kaldırmak için federal birimler içinde ve bu birimler boyunca kurumların koordinasyonu önemlidir.

Dil

"Güç Paylaşımı"nı bir 'erkek' konusu haline getiren nedenler neyse, yine aynı nedenlerden dolayı, tüm barış anlaşmalarının ve devlet dokümanlarının dilinin de toplumda erkek ve kadın rolleriyle ilişkili sözcükleri saklayan varsayımları bertaraf etmesi gerekir. 'Ahlak', 'onur', 'mülkiyet', 'koruma', 'düzen' ve 'rol' bu tür sözcüklerdendir; ebeveynlik, ev işleri, özel - kamusal ayrımının belirli tanımları, kadının temsilini zayıflatan diğer mayın tarlalarıdır. Bu nedenle bir barış anlaşmasının maddelerinde kullanılan ifadeler, sadece anlambilim meselesi değil, aynı zamanda varlık meselesidir. Daha geniş bir alana yayılan bir çabayla, eşitliğin kamu algısına işlendiği daha adil ve daha az önyargılı bir toplum yaratmak olarak değerlendirilmelidir. İşin sırrı tarihsel açıdan kadınları mağdur, ulusalcı düzenin sembolleri ve bütünsel olarak kamu alanına değil eve bağlı olarak gören, yerleşik algıları altüst etmektedir.

Özel bir örnek olarak, temel hak ve özgürlüklerin çoğunlukla genel ahlak ya da kamu ahlakı gerekçesiyle sınırlandırılması verilebilir. Bu tür sınırlandırmalar engellenmelidir. Ev işleriyle iştigal etme rolü gibi sosyal hak ve imtiyazlara erişim de toplumsal cinsiyette bakılmaksızın tanınmalıdır.

Sağlık hakları genelde cinsiyet eşitsizlikleri tarafından etkilenir, bu yüzden de kadın sağlığını hedefler arasına pek koyulmaz. Bu tür dengesizlikler sosyal yardım sistemleri tarafından ele alınmalıdır. Bedensel, cinsel ve üreme hakları ile ilgili araştırmalar gösteriyor ki, kadınlara bu alanlarda tanınan haklar genelde milliyetçi kaygılar sonucunda verilmiştir ve bu mealde özel bir ilgi dikkat gerektirir.⁹ Milliyetçi kültür çatışmasının üstesinden gelirken ızdırıp ve acının dişilleştirilmesinden kaçınmak, psikolojik travma ve acıyı hem kadın hem de erkekleri etkileyen toplumsal cinsiyet meseleleri olarak ele almak önemlidir. Bu meseleleri insan haklarıyla ilişkili olarak ele alan mekanizmaların ve devlet kurumlarının kurulması gereklidir.

Kısacası, bir anlaşmanın dili, Kıbrıs toplumu içinde kadının konumuna dair bir paradigma kaymasına olanak sağlamalıdır. Bunu desteklemek için kurucu devletlerde kadınlar için adalete eşit erişim hakkı sağlanmalıdır. Bunun için yasa, kurucu devletlerde ve toplumlarda ceza hukuku ile aile hukuku arasında var olan çelişkileri mercek altına almalıdır. Kadın hakları tüm Kıbrıs genelinde güvence altına alınmalı ve kadının bulunduğu yere göre belirlenmelidir. Bunu oluşturmanın en etkili yolu toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve suistimali federal düzeyde ele almak ve toplumsal cinsiyetle ilişkili tüm insan hakları ihlallerine adli yardım sağlamaktır.

Vatandaşlık

Vatandaşlığa dair yaklaşım, kadınları erkeklerin malıymış gibi gören tutumu kesin olarak terk etmelidir. Bu tür bir yaklaşım örneğin 1960 Anayasası'nda vatandaşlık maddesinde ima edilir: 'Kadın erkeğin topluluğuna aittir.' Bu tür yaklaşımlar uluslararası sözleşmelere aykırıdır ve birey haklarını, özellikle kadın haklarını hiçe sayar. Vatandaşlıkla ilişkili daha yeni bir yaklaşım, vatandaşlığın elde edilmesinde, değiştirilmesinde ve korunmasında kadın-erkek eşitliğini tanımalıdır. Demokratik bir yönetimde evlilik sonucu vatandaşlığın kaybedilmesi ya da uyruksuzluk, vatandaşlığın zorla ya da otomatik olarak değiştirilmesi gibi uygulamalar kabul edilemez. Bu sadece vatandaşlık için değil, evlilik kriterinin toplumsal cinsiyet zemininde açıkça ayrımcı olduğu topluluk ya da kurucu devlet/federal birimlere üyelik için de geçerli olmalıdır. Vatandaşlık üzerine hazırlanan ayrı bir öneri paketi bunun içeriğini derinlikli olarak ele alır.

Daha genel bağlamda vatandaşlık dışlayıcı, milliyetçi bir çerçevede değil, çoğulculuk ve toplumsal adaleti güçlendirmek için bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu ayrıca vatandaşlığın idare edildiği mekânın ötesinde zarar görmüş ve korunmasız olanın gereksinimlerini de ele almak anlamına gelir. Göçmen kadınlar, mülteciler, sığınmacılar ve insan ticareti mağdurları bu mekanda örnek niteliğinde bir konuma sahiptirler; hakları yasalar ve etkili mekanizma ve prosedürlerle koruma altına alınmalıdır.

⁹ Bkz Myria Vassiliadou (2002), "The Patriarchal and National Struggles of Cypriot Women within a European Context", *European Journal of Women's Studies* 9(4): 459-482.

Sonuç

GAT'a göre, barış müzakerelerinde, anlaşmanın uygulanmasında ve müzakerelerin resmi çerçevesinin dışında yer alan çabalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması, aday yıllardır etkisi altına alan sorunların çözümünde farklı bir anlayışla katkıda bulunacaktır. Bu sorunlar yalnızca etnik temelli politikalar ve yabancı müdahaleler değil, aynı zamanda ataerkil sosyal düzenin yarattığı sorunlardır. Bu bakış açısıyla Kıbrıs, yavaş yavaş çatışma, savaş ve travmayla dolu bir yer olmanın dışına çıkarak geleceğin verimli bir şekilde tasavvur edildiği ve sağlam bir şekilde inşa edildiği farklı bir yer olarak değerlendirilebilir. Feminist güç paylaşımı da bu anlama gelir. GAT, kadın ve erkeğin deneyimlerinin (toplumsal kategoriler olarak 'kadın' ve 'erkek'i homojenleştirmeden), yeteneklerinin ve haklarının, yönetimin tamamının yararına olacak şekilde hayata geçirildiği bir Kıbrıs hayal eder.

GAT'IN VATANDAŞLIK HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ

Aşağıda verilen öneriler, toplumsal cinsiyet meselelerini vatandaşlık konusuyla bağlantılı olarak ele alır.

İLKELER

1. Vatandaşlık hakları, toplumsal cinsiyet de dâhil olmak üzere, her düzeyde ayrımcılığın olmadığı bir temelde erişebilir olmalıdır.
2. Kadınların tarih, gelenekler ve görenekler dolayısıyla yaşadığı dengesizlikleri düzeltmek için olumlu eylem yapma hakkı da dâhil olmak üzere, yaşamın her kesiminin katılımı için vatandaşlık deneyiminin eşit olanak temeline oturtulmasını sağlayan önlemler alınmalıdır.

VATANDAŞLIĞA ERİŞİM

3. Vatandaşlık hakları bütüncül bir paket olarak değerlendirilmemelidir; iki kurucu devlet arasında geçiş hakkı sağlanmalı ve her iki kurucu devlette de farklı kategorilerdeki haklar dışlayıcı olmaksızın verilmelidir (örneğin bir kurucu devlette verilen siyasi haklar diğer kurucu devletteki kültürel hakların erişimine engel teşkil etmemelidir). Bu hakların her birinin kullanılmasına ilişkin seçim hakkı tanınmalıdır.
4. Yasa hükümleri, her iki kurucu devletteki çocukların da aynı haklardan yararlanabileceği şekilde düzenlenmelidir.

AYRIMCILIĞIN KALDIRILMASI

5. Vatandaşlık etno-ulusal, heteronormatif temelde değerlendirilmemeli ve militarist şiddetin performansı üzerine biçimlendirilmemelidir.
6. Ayrımcılık her düzeyde (etnik köken, ırk, sınıf, yaş, cinsellik, hamilelik, medeni hal, dil, siyasi görüş ya da ideoloji, din, kültür, fiziksel ve zihinsel beceri ve doğum yeri temelinde) her iki kurucu devlette ve federal düzeyde ve her iki sivil ve askeri mevzuatta suç olarak değerlendirilmelidir.
7. Kadın ve çocuk hakları ile cinsel azınlıklar ve yaşlıların hakları, her iki kurucu devlette ve bunun yanı sıra federal düzeyde koruma altına alınmalıdır.
8. Her iki kurucu devlette de azınlık hakları (kültürel, eğitimle ilgili ve sosyal haklar) koruma altına alınmalıdır.

9. Kitle iletişim araçlarında, kamunun bilgilendirilmesini hedefleyen diğer mekanizmalarda (meclis tartışmaları ve konuşmaları da dâhil olmak üzere) ayrımcılık karşıtı yasaların ihlalinin incelemek amacıyla uygun bir denetleme mekanizması kurulmalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYET BİLİNCİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI VE KURUMLAR

10. Toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılması, her düzeyde birincil ve aktif bir şekilde uygulanması için mekanizmalar kurulmalıdır.
11. Sosyal ve ekonomik haklarla ilgili olan kurumlar (örneğin ombudsperson makamları, ticari birlikler, eşitlik organları, denetleme organları vb.) her iki kurucu devlette de koruma eşitliği sağlamalıdır.
12. Eşitlikle ilgili kurumların personeli bölümler arası çalışacak toplumsal cinsiyet konusunda uzman profesyonellerden meydana gelmeli ve yasalara süregelen bir eğitim hükmü dâhil edilmelidir.
13. Her iki kurucu devlette de üreme sağlığı meselelerine toplumsal cinsiyet bilinci dahil edilmeli, eğitim sisteminde her iki dilin de kullanılması da dâhil olmak üzere, kültürel çoğulculuk, ayrımcı dilin ve nefret söylemlerinin temizlenmesi bilinci eğitim her aşamasına dahil edilmelidir.
14. Sağlığın korunmasına yönelik yapılan uygulamalara kadın sağlığı da dâhil edilmeli ve yoksul kadınların sağlık hakları güvence altına alınmalıdır.
15. Yasadaki hükümler herkesi toplumsal cinsiyet temelli şiddetin her türüsünden korunmayı sağlamalıdır.

AİLE HUKUKU

16. Sivil hukuk, evlilik, boşanma ve vesayet yasası konularındaki, toplumsal cinsiyete duyarlı hükümlerin yanı sıra, her iki kurucu devlette üreme haklarıyla ilgili hükümleri içermelidir.
17. Aile içi şiddete karşı (evlilik içi tecavüz ile fiziksel ve psikolojik şiddet de dâhil olmak üzere) her iki kurucu devlette ve federal düzeyde polis gücü ve adalet sisteminin etkili işbirliği aracılığıyla mücadele edilmelidir.
18. Her iki kurucu devlette ve federal düzeyde eşit ebeveynlik sorumluluğu koşul olarak öne sürülmelidir.
19. Her iki kurucu devlette de sivil partnerlik tanınmalıdır.

VATANDAŞ OLMAYANLAR

20. Mülteciler, işkence mağdurları ve insan ticareti kurbanları dâhil olmak üzere, vatandaş olmayanların meydana getirdiği korunmasız toplulukların korunması garanti altına alınmalıdır.

YASANIN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASININ ENGELLENMESİ

21. Kadın hakları acil ya da olağanüstü durum mevzuatıyla tecil edilmemelidir.

GAT'IN VATANDAŞLIK HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT

Vatandaşlık ve müdahil kılmanın yeniden gözden geçirilmesi

Vatandaşlık, bir devlet çatısı altında yaşayan toplumun temelini kuran yöntemdir. Vatandaşlığın yasal formülasyonu bir grubun diğerlerinden farklı olarak dayanışma sınırlarını belirler. Feminist anlayış bu tür bir dayanışmayı mümkün olduğunca genişletmek gerektiğini öne sürer. Bunun sağlanması için vatandaşlığın dışlamadan ziyade, müdahil kılma üzerine odaklanması gerekir.

Vatandaşlık hakları genelde haklar-zorunluluklar ikilisi çerçevesi içine oturtulur: Vatandaşlara devlet tarafından tanınan haklar karşılığında vatandaşlar da devlete karşı yerine getirmeleri gereken zorunluluklara bağlı kalırlar. Vatandaşlık hakları, bireylerin yaşamlarının her aşamasında büyük etki sahibidir ve birçok durumda bunlar temel insan haklarının tanınmasını da belirler. Bu nedenle, devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkiyi ekonomik takas anlayışıyla gören model vatandaşlık haklarının kavramsallaştırılmasında en iyi çerçeve olmayabilir. Vatandaşlık hakları, vatandaşın sonradan hürmet etmesi beklenen zorunluluklardan önce gelen ve kişinin doğduğu ve insan olarak kapasitesini geliştirdiği koşulları belirler. Uyruksuz olma gibi uç bir durum bu takas düzeninin ne kadar kırılgan olduğuna bir örnektir; vatandaşlık haklarının engellendiği durumda (bireyin devlete karşı yerine getirmesi gereken zorunluluklara 'hürmet etmesine' bakılmaksızın) insanın gelişimi de tümüyle engellenmiş olur. Bu nedenle vatandaşlık hakları bu gelişimi besleyecek koşulları yaratmalı ve insan hakları gibi doğumla edinilen ve vatandaşın yaşamı boyunca geliştirdiği zorunluluklardan (siyasi ya da ekonomik) önce gelen haklar olarak kavramsallaştırılmalıdır.

Bundan da anlaşılacağı gibi bu haklar, genelde hakların askıya alındığı savaş ya da başka bir çatışmada olduğu gibi acil durum mevzuatlarıyla askıya alınmamalıdır. Kıbrıs'ta acil durum yasaları deneyimi gösteriyor ki, sözde 'geçici önlemler' düşmanlıkların sona ermesinden çok sonra dahi yürürlükte kalıyor ve azınlık ya da çoğunluğu oluşturan topluluğun üyeleri de dâhil olmak üzere çok sayıda vatandaşı olumsuz etkiliyor. Etnik çatışma çerçevesi içinde bir yan yol olan toplumsal cinsiyet, olağanüstü durum yasaları bağlamında toplumsal cinsiyetle ilişkili vatandaşlık haklarının askıya alınmaktan korunmasını daha da önemli kılıyor.

Ayrımcılığın Kaldırılması

Ayrımcılığın kaldırılması bu tür vatandaşlığın garantiye alınması için yaşamsal önem taşıyan bir önkoşuldur. Hâlihazırda var olan ayrımcılık türlerinin etkili bir şekilde ortadan kaldırılması için ilk önce bunların tanınması gerekir. Kıbrıs'ın modern tarihi etnik temelli dışlamalarla doludur (örneğin, tanınan ve tanınmayan azınlık grupların dışlanması, melez kimliklerin ortadan kaldırılması vb.).¹⁰ Bu dışlamalar toplumsal cinsiyeti iki şekilde etkiler: Birinci olarak, toplumsal cinsiyet farklılıklarını görmezden gelerek gücü etnik çizgiler boyunca dağıtır. Böylece etnik gruplar içinde erkeklerin gereksinimleri kadınlarınkine göre öncelikli bir hale getirilir. İkinci olarak, "ideal" vatandaş imajı üzerine temellendirildikleri için, stereotipler/ kalıplar oluşur ve halkın tahayyülüne kazanır. Kıbrıs'ta bu "ideal vatandaş" erkektir, çoğunluğun etnik kökenine sahiptir (Yunan Kıbrıslı / Türk Kıbrıslı) ve ulusun koruyucusudur, mesela, güçlü kuvvetli, erkeksi, heteroseksüel ve savaşa hazırdır.

Bu vatandaşın tarihsel inşası, kadınların erkeklere oranla "daha güçsüz", "erkeğin korumasına muhtaç" (baba evinde ya da evlilikte) ve "düşman saldırısına karşı savunmasız" olduğunu varsaydı. Kadınların geleneksel konumu ailenin ya da ulusun yeniden üreticileri olarak belirlendiğinden, yerleri de evdi.¹¹ Bu dengesizlikler, yıllar içinde toplumsal cinsiyet farklılıklarının etnik farklılığın egemen söylemi içinde görünmez kılınmasıyla Kıbrıs meselesine dâhil edildi.¹² Kadınlar emeğinin karşılığını alan çalışanlar olarak diğer roller edinseler de, toplumsal cinsiyet rollerinin algılanması aynı kaldı.¹³ Bu miras gerek kurumsal gerekse toplumsal düzeyde ele alınmalıdır.

Kurumsal düzeyde, devlet mekanizmaları içinde ayrıcalıklı bir birim olan, eril, savaşçı ve şiddet imgeleri üzerine temellenen stereotipleri/kalıpları kalıcı hale getiren ordunun tekrar değerlendirilmesi gerekir. Makbul bir birey olma durumunun hetero-normativite (heteroseksüelliğin normal olduğunu savunan anlayış), kanın saflığı ve ulusa karşı duygusal yönelimden (etno-ulusalcılık kuralları) meydana geldiğini varsayan yaklaşımın yerini, daha kapsayıcı, çoklu farklılıklara duyarlı bir birey ve vatandaş olma yaklaşımı almalıdır. Bunu sağlamak için ordu da dâhil olmak üzere yapılacak kurumsal reformlar yanında, geniş bir yelpazeye yayılan kimlik faktörleri (biri de toplumsal cinsiyettir) boyunca diğerlerini marjinalleştiren ve kurbanlaştıran eylemler ve davranışları (suç sayma yöntemiyle) eriten önlemlerle tamamlanmalıdır. Stereotiplerin/kalıpların toplumsal aktarımı için anahtar niteliğindeki bir ortam olan kitle

¹⁰ Bkz. Costas M. Constantinou, 2007, "Aporias of Identity: Bicomunalism, Hybridity and the 'Cyprus Problem'" *Cooperation and Conflict* 42 (3): 247-270.

¹¹ Floya Anthias 1989, "Women and Nationalism in Cyprus", Nira Yuval-Davis ve Floya Anthias (editörler) *Woman - Nation - State*. Londra: Macmillan. s 150-167.

¹² Olga Demetriou, 2012. "The Militarization of Opulence: Engender a Conflict Heritage Site", *International feminist journal of politics* 14(1): 56-77.

¹³ Anna M. Agathangelou, 2004, *The Global Political Economy of Sex: Desire, Violence, and Insecurity in Mediterranean Nation States*, Londra: Palgrave Macmillan.

iletişim araçları, devlet kurumları düzeyinde irdelenmelidir. Kadın haklarının kimliğin diğer yönleriyle olan ilişkisi (karşılıklı kesişimi) tanınmalıdır ve bu mealde, azınlık haklarının yanı sıra, çocuklar, yaşlılar ve cinsel azınlıkların da dahil olduğu korunmasız grupların haklarıyla ilişkili yasalar çerçevesinde ve bu yasalarla birlikte korunmalıdır.

Erişim

Şu ana dek gerçekleştirilen müzakerelerin çerçevesini oluşturan zihniyet vatandaşlığı "haklar-zorunluluklar modeli" temelinde ele aldı ve vatandaşlığın anahtar belirleyicisi olarak oy kullanma hakkını gördü. Bu nedenle federal birim / kurucu devlet üyeliğinin temeli olarak etnik aidiyeti aldı. Bu zihniyet, diğer vatandaşlık türlerinin öncelleştirilmesini engellerken vatandaşlıkta kapsayıcı olmaktan çok dışlayıcı bir yaklaşımı ebedileştirir.

Bunu düzeltmek için vatandaşlık hakları çeşitlilik özellikleriyle değerlendirilmelidir: Kültürel haklar (örneğin, eğitim) siyasi haklardan (örneğin, oy kullanma) bağımsız olarak görülmemelidir. Vatandaşlık hakkının meydana getirdiği bu bölünmez bütünün kırılması, bu hakların federal birimler / kurucu devletler arasında geçişkenliğe de olanak sağlar. Bu durum oy kullanmayan vatandaşlar, yani azınlıklar için özellikle önemlidir. Çocukların nerede yaşadıklarına karar verilmesinden çok, nasıl bir seçmen olmaları bekleniyorsa o temel alınarak erişime sahip oldukları eğitim, dil ve diğer kültürel haklar belirlenmeli ve oy kullanmayla ilişkili olmayan kültürel ve sivil haklar tüm vatandaşlar için eşit olarak erişilebilir olmalıdır. Böylece insanların eğitim aldıkları, hatta çalıştıkları ve sosyal haklara eriştikleri yerin neresi olacağı doğum ya da yaşadıkları yerle belirlenmemeli, özgür iradeleriyle yaptıkları bir seçim olmalıdır. Özellikle yaş nedeniyle bazı siyasi haklardan (genellikle oy kullanma hakkından) mahrum edilen azınlıklar, diğer tüm vatandaşlık haklarına adanın her yerinde sahip olabilmelidir.

Vatandaş olmadıkları için vatandaşlık haklarından yararlanamayan grupların devlet koruması alanının dışına çıkmasına izin verilmemelidir. Uyuksuzluk kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Benzer bir şekilde, kendi devletlerinde hakları tehdit altında olan işçilerin korunmasızlığı tanınmalı ve içinde buldukları kötü durumun iyileştirilmesi için onlara da haklar tanınmalıdır. Bu tür korunmasız gruplar arasında mülteciler, işkence mağdurları ve insan ticareti mağdurları bulunmaktadır. Kıbrıs'ta bu tür kişilerden çok sayıda var olduğu ve barış anlaşmasının ardından kurulacak devlette var olmaya devam edecekleri kabul edilmelidir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması

Tüm bunları etkili bir şekilde elde etmek için devletin kurumsal yapısında toplumsal cinsiyet eşitliği yaygınlaştırılmalıdır. Bu, toplumsal cinsiyet farklılıklarını tüm sosyal ilişkilerin bir parçası olarak ele almak ve tüm devlet yapılarında toplumsal cinsiyet türevlerini hesaba katmak anlamına gelir. Bu çabaların etkili olduklarından emin olmak için toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmayı uygulamaya sokmaya ve denetlemeye adanmış, uzmanlaşmış yapılar kurulmalıdır. Uzmanlaşmış büroların yanı sıra, eşitlik ile sosyal ve ekonomik haklarla ilgili çalışma yürüten mevcut bürolara toplumsal cinsiyet bakışının da dâhil edilmesi gerekir. Toplumsal

cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmaya yönelik çabalarda eğitim özel bir hedef olmalıdır, çünkü tarih tarafından yaratılan eşitsizlikleri ele alan ve vatandaşlıkta daha kapsayıcı bir zihniyeti öne süren yeni bir vatandaşlık bilinci eğitim aracılığıyla geliştirilebilir. Kadın sağlığı üzerine eğilmek için uzmanlaşmış bilgi ve altyapı gerekliliğinin farkına varılmadığı takdirde sağlık alanı da toplumsal cinsiyet eşitliği noksanlığının vatandaşların yaşamını olumsuz şekilde etkileyebildiği başka bir alan olarak kalacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırma çabaları içerisinde öncelikli bir başka konu, geleneksel olarak milliyetçi söylemlerle gizlenen toplumsal cinsiyet temelli şiddettir ve bu problemin ortadan kaldırılması için devletin yasal ve uygulamalı adımlar atması gerekir. Bugüne dek ev içi şiddetin bir kamu meselesi olarak değerlendirilmesinde başarısız olunmuştur ve savaş sırasında gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ataerkil 'onur-utanç' söylemleri (bu söylemlerde ulusun gereksinimleri kadınların gereksinimlerinden önce gelir) içinden ele alınmıştır. Kamusal bir mesele olan ev içi şiddete karşı etkili bir şekilde mücadele etmek için federal birimlerde / kurucu devletlerde koruma polisi sağlanmalı, mahkemeler de dâhil olmak üzere devlet yapılarının işbirliği olmalıdır. Bu başarısızlıkları daha geniş anlamda yenmek için sivil hukuk meselelerine (genelde ortak yasa içinde bir statüye havale edilmiştir) dikkat edilmelidir; sorunlar gelenekler ya da dini adetler ile alakalı olarak ele alınmamalı, ada sathında düzene koyulmalıdır. Sivil partnerliğin tanınması bu çerçevede içinde yer alır. Evlilik, boşanma ve vesayet eşitlik hükümleri, toplumsal cinsiyete duyarlı hükümlerle desteklenmesi gereken konulardır; adanın her iki tarafında da kadınların boşanma sonrası daha zorlu ekonomik ve sosyal sorunlara baş etmek zorunda kalan taraf olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekir.

Sonuç

Toplumsal cinsiyete duyarlı olan bir vatandaşlık rejimi birçok mesele ve eylem düzlemi boyunca zihniyet dönüşümü oluşturmaya yeltenir. Bu bütüncül yaklaşımı müzakere süreci boyunca güvence altına almak ve bu çerçevede değişikliğinde mülkiyet hakları ve ekonomik haklar gibi başka konuların doğacağını kabul etmek önemlidir.

GAT'IN MÜLKİYET HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ

Aşağıdaki önerilerin kaynağı, nihai anlaşmada mülkiyetle ilgili maddelerin belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken, kadınların mülke erişimiyle ilgili hususlardır.

İLKELER

1. Her iki kurucu devletin yasalarında ve federal yasada kadınlara mülk, toprak mülkiyeti ve mirasa eşit erişim hakkı sağlanmalıdır.
2. Her iki kurucu devlette mülkün yönetilmesi konusunda kadın hakları eşitlik temelinde garanti altına alınmalıdır.
3. Her iki kurucu devlette ve federal düzeyde kadınların mülkünü istismarı önleyecek mekanizmalar uygulamaya konulmalı ve toplumsal cinsiyet kavramı yaygınlaştırılmalıdır.

EVLİLİK VE BOŞANMA

4. Gerek kurucu devlet gerekse federal düzeyde, evlilik ve boşanmada kadınların mülkiyet hakları garanti altına alınmalıdır.
5. Kurucu devletler içinde ve federal düzeyde kadının mülkiyet hakkının yanı sıra eş ve çocuk nafakası hakkının korunması için polis gücü, adli ve ekonomiyle ilgili kurumlar arasında etkili bir işbirliği garanti altına alınmalıdır.
6. Evlilik süresince ve boşanma da dâhil olmak üzere aldatma ve baskıyla mülk edinme suç sayılmalıdır.
7. Sivil partnerlikte mülkiyet hakkının korunması sağlanmalıdır.
8. Evlilik süresince kadının karşılığında hiçbir ücret almadığı emeğinin mülkün tahakkukuna katkısı, boşanma durumunda mülk tahsisi konusundaki mevzuata yansıtılmalıdır.

KORUNMASIZ TOPLULUKLAR

9. Azınlıklar ve diğer korunmasız topluluklar için mülkiyet hakkı bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğini denetlemek yasada koşul olarak öne sürülmeli ve etkili mekanizmaların kurulmasıyla garanti altına alınmalıdır.
10. Azınlıkların (örneğin, Romanların) mülkiyet hakkı ve topluluklar ya da kültürel gruplar adına mülkü yöneten diğer dini ya da kültürel kurumların mülkiyet hakkı konularındaki karar verme mekanizmasında kadınların etkili bir şekilde temsil edilmesi sağlanmalıdır.
11. Yoksul kadın ve çocukların ve/veya mülksüz kadınların korunması için yasal güvence kurucu

devlet ve federal yasalarda eşit olarak sağlanmalıdır.

12. Korunmasız kadınların (Örneğin, yaşlılar, fiziksel ve ruhsal olarak yara almış kadınlar da dâhil olmak üzere, şiddet mağduru, bakıma muhtaç kadınlar) sahip oldukları mülklerin hile yoluyla ellerinden alınması tehlikesine karşı korunmaları sağlanmalıdır.
13. İflas, kamulaştırma, borç vb. konulara ilişkin yasalara toplumsal cinsiyete duyarlı hükümler dâhil edilmelidir.

VARLIK YÖNETİMİ

14. Varlık yönetimi kurumlarında (örneğin, bankalar, işadamları derneği, mali kuruluşlar, mülk sahipleri kurulları vb.) toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve dışlamaya karşı politikalar öne sürme amacıyla kadınların temsilini denetleyecek kurumlar oluşturulmalıdır.

MÜLTECİLER VE ÇATIŞMA SONRASI YENİDEN YAPILANDIRMA

15. Her türlü tazminat hükmü, mülkün kamulaştırılmasıyla ilgili olan hükümler de dâhil olmak üzere, toplumsal cinsiyet konusunda önyargılı olmamalıdır.
16. Toplumsal cinsiyet meseleleri, çatışma sonrası yeniden yapılandırma ile ilişkili olarak yasalarda yaygınlaştırılma ve bunları uygulamaya koymak için oluşturulan kurumlarda kadınların temsili etkili bir şekilde güvence altına alınmalıdır.

GAT'IN MÜLKİYET HAKLARI KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT

Kadınları mülke erişiminin garanti altına alınması

Kıbrıs sorununu çözmek için gerçekleştirilen müzakerelerin yakın tarihinde mülkiyet kilit bir mesele olarak ortaya çıktı. Müzakerelerdeki etnik boyutun baskın olması nedeniyle, müzakerelerde toplumsal cinsiyet anahtar konu olarak vurgulanmadı. Ancak yeni federal devlette mülkiyet rejiminin geliştirilmesinde toplumsal cinsiyetin yeniden değerlendirilmesi için hala bir alan bulunuyor.

Sivil toplum inisiyatifleri geçen birkaç yılda Kıbrıs sorunu çerçevesi içinde (örneğin çatışma sırasında mülkün kaybedilmesiyle bağlantılı olarak doğan imtiyazlardan yararlanma) olduğu kadar, çerçeve dışındaki (örneğin boşanma idaresi) alanlarda da mülkiyetle ilgili yasalardaki boşluklara dikkat çektiler. Yeni federal devlette yeni mülkiyet rejimi uygulamasıyla bu tür boşlukların doldurulması gerekecektir.

Daha geniş anlamda, dünya genelinde altı çizilen mülkiyet haklarıyla ilişkili toplumsal cinsiyet meseleleri (kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan mülkiyet dağılımı ve dünyada yoksul ve topraksızların büyük bir bölümünü kadınların oluşturması, yoksulluğun dişilleştirilmesi) ele alınarak kadınların mülkiyet hakları denetlenmeli, güvence altına alınmalı ve korunmalıdır.

Evlilik, Boşanma ve İntikal

Yasada bu konu ile özellikle ilgili olan üç eksen evlilik, boşanma ve intikaldir. Kadınların kötü muamele gördükleri evliliklerde boşanma yolunu seçmemelerinin ana nedenlerinden biri de mülk ya da varlığa erişimde güvence olmaması gerçeğidir ve bu gerçek toplumda yaygın olarak kabul edilir. Erkeklerin tek ya da en önemli gelir sağlayıcı oldukları bir konumda yasanın etkili bir şekilde uygulanmamasının yaratacağı gelir noksanlığı, fiziksel ya da psikolojik olarak suistimale uğrayan kadın için caydırıcı olabilir. Boşanma gerçekleştiğinde nafaka ya da çocuk için ödenen diğer nafakaların eski eşten tahsil edilmesinin zorluğu da başka bir yaygın durumdur. Malların ayrımı adaletin güvence altına alınmasında, özellikle de kadının çoğunlukla evde yaptığı işle katkıda bulunduğu durumlarda, başarısız olunmasına neden olan yasal ve mali boşluklara tabi olabilir.

Kıbrıs deneyiminde boşanmış kadın grupları kadınları hedef alan iflas sorununu ileri sürdüler. Kadınlar evlilik süresince eşlerinin borcuna kefil oluyor ve evliliğin sona ermesinin ardından eski eşleri borcu ödemeyi reddedince haciz ve büyük borç tehdidiyle karşı karşıya kalıyorlar.

Benzer bir durumda evlilik süresince iyi niyetli davranarak her iki taraf da malların bir değerine devri konusunda anlaşmaya varmış olabilir ama evliliğin sona ermesiyle bir taraf (genelde erkek) normalde üzerinde hiçbir hak iddia edemeyeceği malları değerinin elinden alıyor.

Toplumsal cinsiyet temelli bu tür bir mülksüzleştirmenin engellenmesi için ada genelinde önlemlerin uygulamaya konulması zorunludur. Bunu güvence altına almak için her iki federal birim / kurucu devlet düzeyinde yasalar yürürlüğe konmalıdır. Bu yasalar her iki devletin de yetkili kurumlarında uygulamaya konmalı ve kadının mülkü ve nafaka tahsili uygulamalarının etkili bir şekilde yürütülmesi için hükümler içermelidir. Adli kurumlar ve polis gücünün yanı sıra, bankalar gibi ekonomik kurumlar arasındaki işbirliği de bu hükümlere dâhil edilmelidir. Ayrıca sivil partnerliğin tanınması mülkiyet haklarına ilişkin aynı korumanın onlar için de geçerli olduğunu güvence altına almalıdır.

Evlilikte intikal ve mülk dağılımıyla (çeyiz, başlık parası vb.) ilgili geleneksel yasalar kadınlara "mal" muamelesi yapılmasına ve çoğu zaman ekonomik ve sosyal açıdan zarar görmelerine neden olur. Bu nedenle yasalar, bu geleneksel yasaların etkili bir şekilde ortadan kaldırılması için, yakından incelenmelidir. Mülkiyet haklarının toplumsal cinsiyet farkındalığı ekseninde düzenlenmesi, kamu eğitimi sistemiyle desteklenmelidir.

Marjinalleşme Sonucu Yoksulluk

Yasalar mülkiyet haklarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alsa da yoksulluğun dışıleştirilmesine yol açan toplumsal dinamikler toplumun en dezavantajlı gruplarında hala varlığını sürdürebilir. İşsizlik çoğunlukla en kötü şekilde kadınları etkiler; mülkün az olduğu yerlerde erkeğin mülk üzerindeki hâkimiyeti kadını belirgin bir şekilde dezavantajlı bir duruma sokar. Kadınlar için dezavantajlı olan geleneksel mülkiyet hakları yasalarca ortadan kaldırıldıkları halde bile hala varlıklarını sürdürebilir. Bu tür toplumsal koşullar toplumsal cinsiyet temelli ayrıma karşı mücadele etmek amacıyla politikalar geliştirmek anlayışıyla denetlenmelidir.

Yoksul kadınlar ve çocuklar, aşırı fakirliğe karşı yasal olarak ve etkili bir şekilde korunması gereken bir gruptur. Diğer korunmasız gruplar arasında diğerlerinin bakımına muhtaç olan kadınlar ve şiddet mağduru kadınlar vardır. Her iki durumda da bakım sağlayanlar ya da şiddet uygulayanlar kadınları sahip oldukları mülkten uzak tutmak için psikolojik ya da fiziksel baskı uygulayabilirler. Bunu engellemek için bu tür korunmasız grupların (zihinsel engelliler de dâhil olmak üzere) varlık yönetimini denetlemek ve mülkün hile ve zorla elinden alınmasını önlemek için yasa ve politikalar geliştirilmelidir.

Azınlıkların sahip olabileceği müşterek mülkiyet genelde erkek olan topluluk liderleri tarafından idare edilir. Bu tür bir müşterek mülkiyet hakkında kadınların erişimi müşterek mülkün idaresindeki birimlerde kadınların temsilini sağlayan toplumsal cinsiyete duyarlı yasalar tarafından güvence altına alınmalıdır.

Mülkiyet ve Kıbrıs Sorunu

Şu ana dek mülkiyet hakkı konusundaki müzakereler toplumsal cinsiyet açısından nötr bir konumdaydı. 'Mülksüzleştirilen mülk sahipleri', 'şimdiki sahipler' vb. gibi öne sürülen, tazminat, hakların iadesi ya da değişim hakkına sahip olduğu düşünülen kategoriler toplumsal cinsiyete sahip değiller. Yine de şu ana dek çatışma boyunca kaybedilen mülklerin kısmen yerine konulması için getirilen çözümlere erişim belirli bir toplumsal cinsiyete etki ediyor ve bazı durumlarda mülksüzleştirilenler toplumsal cinsiyetlerine göre ayrılıyor. İşaretlere bakıldığında mülkiyet meselesiyle ilgili yapılacak anlaşmada eldeki tapular temel alınacak ve toplumsal cinsiyet açısından nötr olsa da tapuların tazminat hükümleri olası bir toplumsal cinsiyet önyargısı için dikkatle incelenecek. Örneğin, el konulan malın intikalinin söz konusu olduğu durumda toplumsal cinsiyet önyargısının olmaması garanti edilmelidir.

Çatışma sonrası yeniden yapılanma genelde sosyal gruplar arasında mülk dağılımını beraberinde getirir. Kıbrıs'ta bu gerçekleştiğinde varlık yönetimiyle ilişkili karar verme organlarında kadınların ve korunmasız grupların temsil edildiğinden ve yürürlüğe konulan politika ve yasaların uygulama aşamasında bu tür grupları zarar sokmadığından emin olmak için bu süreç yakından denetlenmelidir.

Daha genel anlamda kadınlar varlık yönetiminde rol oynayan kurumlarda karar verme mercilerinde temsil edilmelidirler. Buna toplumsal cinsiyet ayrımcılığını yok etmeyi hedefleyen yasa ve politikaların yürürlüğe konduğu devlet kurumları (örneğin, mülkiyet kurulları) ve özel kuruluşlar (örneğin, bankalar, iş ve finans sektöründeki kuruluşlar vb.) dâhildir.

Sonuç

Devletin temelini oluşturan kapitalist sistemde mülkiyetin merkezi önemi düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet eşitliğinde kadınların mülklerinin korunması ve kadınların ulusun mülkü üzerinde eşit paya sahip olması yaşamsal önem taşır. Bireysel, müşterek ve devlet mülkü kadınları aleyhinde yönetilmemeli ya da dağıtılmamalıdır. Bu, kadınların ekonomik hayatta etkili bir varlık göstermesini de gerektirir.

GAT'IN EKONOMİK HAKLAR KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ

Bu belge, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesini ve böylece ekonomik alanda toplumsal cinsiyet ayrımının azaltılmasını hedefleyen önerileri de içerir.

İLKELER

1. Kadınların ekonomik olarak ileriye gitmesi ekonomik planlama ve kaynak tahsisinde öncelik konusu olmalıdır.
2. Ekonomik politikaların doğrudan ya da dolaylı olarak kadınların aleyhine olmamaları için iyice irdelenmeleri gerekir.
3. Ekonomik karar alma süreçlerinin her aşamasında kadınlar ve onların menfaatleri temsil edilmelidir.
4. Politika ve yasalarda öncelikli konu olarak yoksulluğun dışlaştırılması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, cam tavan ve kadınların ekonomik olarak güçlenmesinin önündeki diğer yerleşik engellerin üzerine gidilmelidir.

ARAŞTIRMA, DENETLEME VE EĞİTİM

5. Federal devlet toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme girişimlerinde bulunmalıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, bütçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir yöntemle planlanması, onaylanması, yürütülmesi, izlenmesi ve denetlenmesini sağlayarak kamu maliyesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir bakış açısının yaygınlaştırılmasını hedefler. Bu, politikaların toplumsal cinsiyet üzerindeki etkilerini gözeterek uygulamaların ve bütçe tahsisinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığını azaltmaya yönelik girişimlerin gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Bu amaçla, toplumsal cinsiyet bakımından bölünmüş istatistikler derlenmelidir.
6. Gerek federe birimde/kurucu devlette, gerekse federal devlet düzeyinde istihdam konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin üzerine gitmekle görevli izleme organları oluşturulmalıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinin ve sosyal güvenceye erişim noksanlığının ortadan kaldırılması bu tür bir izlemenin merkezi noktalarını meydana getirecektir.
7. Kıbrıs'ta uygulamaya konan neoliberal ekonomi politikalarının toplumsal cinsiyet üzerindeki etkileri araştırılmalıdır. Enformel sektör, esnek istihdam düzenlemeleri, yarı zamanlı istihdam anlaşmaları ve uygulamaları ve istikrarsızlıkla ilgili diğer konular bu araştırmanın belirgin odak noktalarını oluşturmalıdır.

8. Okullarda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık üzerine eğitim verilmeli ve çocuklara toplumsal cinsiyet eşitliği öğretilmelidir. Özellikle kız çocuklarına müzakere ve ağ iletişimini de içeren liderlik becerileri eğitimi verilmelidir.
9. İş alanında eğitim, yönetim ve pazarlama konuları kamu eğitimi içine uyarlanmalıdır.

İSTİHDAM VE SOSYAL GÜVENLİK

10. Enformel ve düzenli olmayan istihdamın yanı sıra, ev işi de dâhil olmak üzere, her türlü emek türü için sosyal güvence olanaklarına erişim güvence altına alınmalıdır.
11. İşyerinde ücret, iş imkânları ve işten çıkarılma da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yasalardan yasaklanmalıdır. Toplumsal cinsiyet, etnik köken, ırk, toplumsal sınıf, kültür, yaş, cinsellik, hamilelik ya da medeni hal gibi alanlar ayrımcılık alanları olarak değerlendirilmelidir.
12. Yerli ve göçmen işçiler için makul çalışma ortamının yanı sıra, makul çalışma süreleri de sağlanmalıdır. Minimum çalışma süresi ve çalışma ortamında sağlanacak minimum düzey, iş sözleşmelerinde açık bir şekilde belirtilmeli ve sözleşme hükümlerinin ihlali yaşam koşullarını olumsuz şekilde (örneğin, çalışma hakkının bir süreliğine elinden alınması gibi) etkilememelidir. İşverenler yasa gereği yerli işçileri çalışma ortamı ve süresi konusunda, yapılacak iş, görev dışı işler, normal çalışma saatleri vb. gibi konularda bilgilendirmelidir.
13. Sosyal güvenlik politikaları ve sosyal güvenlik reformları, uygulamada toplumsal cinsiyet boyutunu da göz önünde bulundurmalıdır. Su, elektrik ve diğer temel kamu hizmetlerinin (özellikle sağlık, eğitim, kültür ve bilim) verilmesini etkileyen özelleştirme süreçleri, ailede geçinme ve bakım konularında zorluklara neden olduğu için kamu sektörlerine daha fazla bütçe tahsis edilmesi yaşamsal önem taşır.

VARLIK YÖNETİMİ

14. Federal devlet şirket kurullarında toplumsal cinsiyetin temsili için kota ve hedef belirleyen yasal önlemler alınmalıdır.
15. Serbest meslek sahibi kadınların kredi, tarımsal girdiler ve toprak gibi ekonomik kaynaklara erişimini kolaylaştıran önlemler alınmalıdır. Bu önlemler, kadınların toprak ve toprak temelli kaynakların miras yoluyla intikaline ilişkin haklarının korunmasını sağlayan yasaların geliştirilmesi; toprak reformları, kadınların lehine olan yasa, politika ve uygulamaların eyleme geçirilmesini denetleyen ulusal mekanizma ve mahkemeler aracılığıyla kurulan yasal ve yasal olmayan altyapının inşası; yeniden dağıtım güvence altına almak için kadın arazi alıcıları, sahipleri ve üreticilerin desteklenmesi amacıyla teknik ve mali projeler oluşturulması ile gerçekleştirilebilir.
16. Serbest meslek sahibi kadınların kooperatifler içinde yer almalarını teşvik etmek amacıyla tasarlanan politika ve yasalarda kanuni hükümler hazırlanmalıdır.

GAT'IN EKONOMİK HAKLAR KONUSUNDAKİ ÖNERİLERİ ÜZERİNE AÇIKLAYICI NOT

Kadınların ekonomik olarak güçlenmesinin sağlanması

Toplumlarda cinsiyet eşitsizliklerinin üstesinden gelinmesi için kadınların ekonomik alanda güçlendirilmesi zorunludur. Ekonomik alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği küreseldir ve genelde kadınların ekonomiye katkıları görmezden gelinir. Bu durum Kıbrıs için de geçerlidir. Ekonomide cinsiyet eşitsizliği, eşit işe eşit ücret, toprak ve üretken kaynaklar üzerinde kontrol hakkı ve mülklerin eşit intikali gibi ekonomik haklardan meydana gelen geniş bir yelpazenin ele alınmasını gerektirir.

Eğitilmiş kadınların iş piyasasında karşılaştıkları zorluklar, ücretsiz emek olduğu için görünmez kılınan eğitimsiz kadınlarınkinden çok farklıdır. Ancak her iki durumda da kadınlar toplumsal cinsiyetleri nedeniyle ekonomik alanda önemli sorunlarla karşı karşıya kalırlar.

İş Piyasasında Kadınların Karşılaştığı Zorluklar

Kadınların istihdam edilebilirliği, özellikle özel sektörde vuku bulan ayrımcı uygulamalardaki artıştan etkilenir. Toplumsal cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği ve sosyal korumadaki kesintiler (iş ile ailevi sorumluluklar arasındaki uyumu etkiler) en fazla dile getirilen sorunlardır. Kadınlar, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi kadın iş gücü oranının yüksek olduğu sektörlerde dahi yönetim kademelerinde ender olarak yer alırlar. Ayrıca yüksek eğitim düzeyleriyle dahi kadınlar iş bulmakta zorlanır ve ortalama olarak erkeklerden daha uzun süreler işsiz kalırlar. Bu durum, özellikle doğum sonrası ya da çocuk büyüttükten sonra iş piyasasına geri dönen kadınlar için geçerlidir. Genelde kadınları çocuk bakımıyla mükellef gören ve bu nedenle kadınların üretkenliğinin düşük olduğunu öne süren stereotipler/kalıplar, çocukları bakıma muhtaç kadınların işlerini korumalarında engel teşkil eder.

1980'lerden itibaren uygulanan neoliberal ekonomi politikaları kadınların iş piyasasında karşılaştıkları zorlukları daha da ağırlaştırdı. Bu politikalar, iş ilişkileri ve çalışma koşullarındaki değişikliklerle birleşti. Yeni istihdam türleri (yarı zamanlı, mevsimlik ve kesintili istihdam vb.) ve ekonominin enformel sektöründe çalışma yaygın hale geldi. Neoliberal ekonomi politikalarının toplumsal cinsiyet temelli yansımaları, genelde yarı zamanlı çalışma şekline ve ekonominin enformel sektörüne itilenlerin kadın olduğu yönünde. Özellikle kadınların çocuklarını yetiştirirken sosyal destek almadıkları ülkelerde ev işi ve iş yeri sorumlulukları arasında gidip gelen

kadınlar için yarı zamanlı (ya da 'esnek') çalışma düzenlemeleri tek yol haline geliyor. Bu tür düzenlemeler devamlı olarak denetlenmeli ve iş yerinde 'esneklik' tanımını çalışanların gelirinin azaltılması değil üretkenliklerinin artırılması için etkili bir yöntem olarak algılanmalıdır.

Enformel istihdam, özellikle gelişmekte olan ülkelerde mevcut ekonomik yapının önemli özelliklerinden biridir. Enformel sektör düşük düzeyde organizasyon ve teknolojiyle, istihdam ve gelir yaratma hedefi güden, küçük ölçekli, serbest meslek etkinliklerinden meydana gelir. Bu etkinlikler genelde yetkililer tarafından tanınmadığı için enformel sektör çalışanları yasal haklardan ve sosyal güvenlik haklarından mahrumdurlar. Bunun için enformel sektör iş piyasasında daha yoksul ve daha dezavantajlı konumda olanların korunmasızlığını artırır. Elde edilen kanıtlar gösteriyor ki, enformel sektörde daha çok kadınlar istihdam edilmektedirler.

İş piyasasında erkeklerle rekabette zorluklar yaşayan kadınlar için bir alternatif de serbest meslek ve girişimciliktir. Serbest meslekte başarı ciddi olarak, toprak ve mülke erişim gibi ekonomik olanak eşitliğine dayanır. Ancak mevcut veriler gösteriyor ki, kadınların kredi, tarımsal girdi ve toprağa erişimi erkeklerle oranla hala sınırlıdır.

Kadınların Ücretsiz Emeği

Kadınların karşılaştıkları başka bir zorluk da, toplumsal cinsiyet stereotipleri/kalıpları ve gelenekler sonucunda oluşan ve kadınların birincil sorumluluklarının ev işleri olduğunu varsayan yaklaşımlardır. Kadınların ev işlerinin önemli bir bölümünü yüklenmelerinin çeşitli sonuçları bulunur. İlk olarak, 'piyasa'nın 'ücret' ya da 'kâr' açısından tanımlanması, kadının emeğinin sürekli olarak küçümsemesine ve ev işlerinin dikkate alınmamasına yol açar. Kadının evdeki emeği (çocuk bakımı da dâhil) kâr getiren bir etkinlik olarak değerlendirilmediğinden bu emek görünmez olur.

Aynı zamanda ücretsiz emekteki artış kadının iş ve başka gelir kaynakları bulma kapasitesinin önemli ölçüde azaltılması anlamına gelir ki bu da kadınlar arasında yoksulluğu artırır. Ücretsiz emek yoksul kadınların üzerine orantısız bir yük koyar; daha yoksul hanelerde, yemek ve hizmet satın alabilen daha yüksek gelirli hanelere oranla, ücretsiz emeğe verilen zaman daha fazladır. Ayrıca, enformel sektörde kadınlar ev işlerindeki becerilerini gelir elde etmek için kullanabilirler. Örneğin, satmak için yemek hazırlayabilirler. Yine de bu örüntü onları düşük verimli etkinliklere hapseder.

Sosyal Politikalar

Tüm sosyal güvenlik reformları toplumsal cinsiyet yansımalarına sahiptir. Bunlar arasında ebeveyn izni, emeğinin karşılığında ücret almayan kadınlara tazminat, emeklilik reformlarında toplumsal cinsiyet konuları, yarı zamanlı ve esnek çalışma düzenlemeleri için sosyal yardım, yoksulluk ve işsizlik durumunda toplumsal cinsiyet temelli yardımlar sayılabilir. Sosyal programlar genelde, ailelerini doyurmak için ev kaynaklarını idare etmekle sorumlu olan kadınlar için yaşamsal önem taşıyan çocuk ve barınma yardımlarını kapsar.

2007 yılında başlayan küresel kriz çeşitli ülkelerde tasarruf önlemleri alınmasına yol açtı. Kıbrıs da, gerek kuzeyde gerekse güneyde, bu önlemlerden nasibini aldı. Tasarruf önlemleri sosyal politikaların zayıflatılmasını da kapsadığı için aile kaynaklarını yöneten ve bakım sağlayan rolü üstlenen kadın için büyük bir zorluk meydana getirir. Tasarruf önlemlerinin tasarımı toplumsal cinsiyet duyarlılığı sosyal politikaların kadınlara özgü gereksinimleri göz önünde bulundurmaları gerektiği anlamına gelir. Evrensel sosyal güvenlik uygulamalarından yararlanan bir sistem açıkça kadınların lehine bir sistemdir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelendirme

Bütçeler, ulusal gelir ve istihdamı etkiler ve kamusal yatırıma ilişkin hükümetin politik önceliklerini yansıtır. Bu bağlamda ülkesel gelişim çerçevelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşviki için güçlü birer araçtır. Toplumsal Cinsiyet temelli bütçelendirmenin ana hedefi kamu maliyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Böylece bütçelerin planlanması, onaylanması, gözlenmesi ve denetiminde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yöntem izlenmesini sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmayı amaçlar. Hükümet bütçelerinin denetlenmesi, erkeklerden farklı olarak, kadınlar üzerindeki etkilerinin saptanması açısından gereklidir. Bu değerlendirmelerde sadece giderler (emekli maaşları, aile yardımları vb.) değil, hükümetin gelir ya da kazancı da (vergiler, özelleştirilmiş ürünler, gümrük vergileri vb. kamusal ürünleri fiyatları) incelenir.

Sonuç

Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi daha eşitlikçi, daha adil bir toplum yaratmak için anahtar niteliğindedir. Kadınların ekonomik alanda karşılaştıkları zorlukların üzerine gidilmeli ve bu alanda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri azaltılmalıdır. Eşit ücret, sosyal koruma, idari kademelerde kadınların temsiline sağlanması, iş piyasasında kadınların güçlenmesine katkıda bulunulması gibi önlemler alınmalıdır. Aynı zamanda düzensiz olarak çalışan kadınların ve emeklerini iş piyasasında ücret karşılığı değil ücret almadan veren kadınların gereksinimleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm kadınların, özellikle de ekonomik anlamda korunmasız olan kadınların, sosyal güvenlik haklarından yararlanmaları güvence altına alınmalıdır.

SONSÖZ

İlerideki Zorluklar

Mevcut konjonktürde BMGK 1325 sayılı kararının uygulamaya konulmasını teşvik etme çabaları gerek yerel gerekse küresel düzeyde zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Yerel düzeyde bu raporun hazırlandığı zamandan itibaren (2012'nin son zamanları) Kıbrıs barış müzakerelerinde başka bir tur daha sona eriyor gibi görünmektedir ve bu yeni müzakerelerin alacağı biçim hala belirsizliğini korumaktadır. Kıbrıs'taki barış sürecinin gecikmiş uzlaşma çabaları ve belirli konularda sağlam bir anlaşmaya (ve bu nedenle kapsayıcı bir anlaşmaya) varmaktaki zorluklara batmış vaziyette olduğu göz önünde bulundurulursa, bu belirsizlik gelecekte de egemen olmaya devam edebilir. BMGK 1325 sayılı kararının uygulamaya sokulması bu belirsizliğe yenik düşmemelidir. Bu raporda yer alan bazı öneriler her iki tarafta da verilen çabaların temelini oluşturabilir. Çalışmalara ve hatta müzakerelerin kapsamının dışında, Yeşil Hat'tın kuzeyinde ve güneyinde yaşam süren kadın ve erkeklerin yaşamlarını belirlemeye devam eden meselelerin ele alınmasında toplumsal cinsiyete ilişkin bakış açısının katılmasını sağlayabilir. Bu katılım, müzakere masası üzerinde ve hatta dışında gerçekleşebilir. Yakın dönemde yapılan müzakereler bu tür günlük konular üzerine çalışmalar yürüten özel çalışma grupları ve teknik komitelerin kurulmasından yararlanmıştı. Bu çalışmanın devam etmesi beklenildiğinden sözü edilen ekipler müzakerelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalarına başlayabilirler. GAT bu çalışmanın etkisinin görüleceği yolları keşfetmek için müzakereci ekipler adına yöreklendirilmiştir.

Küresel düzeyde, 2007 yılından beri dünyanın büyük bölümünü etkisi altına alan ekonomik kriz eşitlik adına yakın dönemde elde edilen gelişmeleri tehdit etmektedir. Bunun Kıbrıs üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Küresel kriz adanın iki tarafını da etkilemiş gibi görünmektedir. Sosyal yardımlardan vazgeçmek pahasına özelleştirme ve bütçe kesintileri üzerine odaklanan neoliberal ekonomi modeline bağlı kalan tasarruf önlemlerinin uygulamaya sokulması, mevcut durumda kadın haklarını olumsuz etkilemektedir. İstikrarsızlık, çalışma düzenlemelerini tehdit ederken kadınlar ücretsiz emeğe karşı azalan ilgi, istihdamda istikrarsızlık ile ücretsiz ve değersizleştirilmiş bakım işine bağımlı olmaktan dolayı özellikle dezavantajlı bir duruma düşmektedir. Sosyal yardımlardaki kesintiler ev ortamının istikrarını tehdit etmektedir. Kadınların kriz zamanlarındaki işsizliği, iktisadi gerilemenin atlatılmasının ardından dahi, erkeklerinkinden daha fazladır ve ücret konusunda toplumsal

cinsiyet eşitsizliğinin arttığına işaretleri olarak görülmelidir.¹⁴ Sert ekonomik önlemlerin toplumsal gerilimi artırması nedeniyle bu değişimler toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde daha geniş bir olumsuz etki yaratıyor. Bu ortamda, muhafazakarlık, ırkçılık ve cinsiyetçiliği destekleyen toplumsal güçler destek kazanmak için popülist retoriği kullanmaktadır. Toplumun her kesiminde kadınların ve azınlık ve göçmen gruplardan kadın ve erkeklerin de dâhil olduğu dezavantajlı gruplara karşı kamu algısı hem alenilik hem de popülerlik kazanır. Bu toplumsal çatışmayı ateşleyerek Avrupa'da yakın dönemlerdeki örneklerde (bu örneklerin başını Yunanistan çekiyor) gördüğü üzere şiddet (özellikle ırkçı ve cinsiyetçi şiddet) meşru kılınır. Bu nedenlerden dolayı, küçülen ekonomide bütçeleri kısmak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin görmezden gelinmemesi ya da tali bir mesele olarak ele alınmaması, hele de feda edilmemesi gerektiği bir gerçektir.

Avrupa Birliği (AB) içinde toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan önlemler alınmıştır.¹⁵ AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yönergelerinin doğasından anlaşılıyor ki, erkek ve kadının vatandaşlık haklarının ekonomik boyutu ağır basmaktadır. AB, toplumsal cinsiyet eşitliğini ekonomik alanın ötesinde ele alacak politika çerçevesini uygulamaya sokmaya devam ettikçe mali çöküşün belirsiz iklimi içinde mevcut durumda elde edilen ilerlemelerin güvence altına alınması büyük önem taşır. Müzakerede her iki tarafın da bağlı olduğu AB üyesi bulunan Kıbrıs, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki uygulamalarda adanın genelinde AB standartlarına uyulduğundan ve birlik içinde bir bütün olarak bu konuda ilerleme kaydedildiğinden emin olmalıdır. Kadın bakış açısının ve kadın sesinin barış müzakerelerine dâhil edilmesi sadece Birleşmiş Milletler meselesi olarak değil, çatışmanın çözümlenmesinde, devletler arasında ve içinde önemli bir mesele olarak değerlendirilmelidir.

¹⁴ Heidi Hartmann, Ph.D., Jocelyn Fischer, ve Jacqui Logan. 2012. *Women and Men in the Recovery: Where the Jobs Are*. Washington, DC: Institute for Women's Policy Research.

¹⁵ Bu önlemler arasında şunlar bulunur: Kadın ve Erkek Çalışanlar Arasında Ücret Eşitliğine İlişkin Yönerge (75/117); Çalışma Koşullarında Kadın ve Erkekler Arasında Eşit Davranmaya İlişkin Yönerge (76/207, 2002/73 sayılı Direktif tarafından değiştirilmiştir); Sosyal Güvenlik Alanında Kadın ve Erkeğe Eşit Davranma İlkesinin Kademeli Olarak Uygulanmasına İlişkin Yönerge (79/7); Özel Sosyal Güvenlik Planlarında Kadın ve Erkeğe Eşit Davranma İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Yönerge (86/378, 96/97 sayılı Direktif tarafından değiştirilmiştir); Tarım Dahil, Bağımsız Çalışan Kadın ve Erkekler Arasında Eşit Davranma İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Yönerge (86/613); Hamile Çalışanlara İlişkin Yönerge (92/85); Ebeveyn İznine İlişkin Yönerge (96/34); Mal ve Hizmetlere Erişimde Kadın Erkek Eşitliği İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Yönerge (2004/113) bulunur.

EK OKUMALAR

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *Gender Equality Policy*, Cenevre, Eylül 2011
- Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu, *Mainstreaming Gender into Economic Policies: Trends and Challenges for Central Asian and Caucasian Countries*, Araştırma Raporu, 2009
- *Women in economic decision-making in the EU Progress report, A Europe 2020 initiative*, Avrupa Birliği, 2012
- Bacchi, Carol Lee, 1996. *Politics of Affirmative Actions. Women, Equality and Category Politics*. London: Sage
- Banda, Fareda, *Project on a Mechanism to address Laws that discriminate against Women*, OHCHR Women's Rights and Gender Unit, 6 Mart 2008
- Hermelink, Ursula and Trentini, Claudia, *Gender-Sensitive Economic Policies in the UNECE Region in the Context of the Economic and Financial Crisis*, United Nations Economic Commission for Europe Discussion Paper Series, No. 2009.3, Cenevre, İsviçre, Aralık 2009
- Kuehnast, Kathleen, and Nina Sudhakar *Gender Matters: Power and Peacebuilding Gender and Peacebuilding Peace Watch*, U.S. Institute of Peace, 2010.
- Africa Partnership Forum Support Unit, *Gender and Economic Empowerment of Women Briefing Paper*, No. 3 Eylül 2007
- BMGK 1325 metni: www.un.org/events/res_1325e.pdf
- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women – Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi Birimi): <http://www.unwomen.org/>
- PeaceWomen: http://www.peacewomen.org/security_council_monitor/
- Women's International League for Peace and Freedom (Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadınlar Birliği): <http://www.wilpfinternational.org/>
- UNECE'nin cinsiyet üzerine raporları: <http://www.unece.org/gender/publication.html>
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (Foundation for the Valuation of Women's Labour) <http://kedv.org.tr/>
- Self Employed Women's Association (SEWA – Serbest Çalışan Kadınlar Birliği), <http://www.sewa.org/>

GAT ÜYELERİ HAKKINDA BİYOGRAFİK NOTLAR

Bu raporun oluşturulmasına katkıda bulunan GAT üyeleri:

Mine Atlı

Tutkulu, feminist bir barış aktivisti olan Mine cinsiyet eşitliği, barış ve demokrasiyi savunan çeşitli sivil toplum örgütlerinde profesyonel ve gönüllü olarak görev yaptı. Yaşadığı toplumda kadınlar, cinsiyet profillemesi ve bilinçlendirme konularında projeler tasarladı ve koordine etti; cinsiyet stereotipleriyle başa çıkılması ve cinsiyet bilincinin oluşturulmasını hedefleyen atölyeler gerçekleştirdi. Çeşitli dergi ve ulusal gazetelerde çatışma, gençlik aktivizmi ve cinsiyet eşitliği konularında yazıları yayımlandı. Kuzey Kıbrıs'ta insan hakları ve aile hukuku konularında uzmanlaşmış bir hukuk firmasında staj yapıyor.

Olga Demetriou

Cinsiyet, insan hakları, azınlıklar ve göç konularına ilgi duyan bir antropolog olan Olga, GAT'ın kurucu üyelerindendir ve PRIO Kıbrıs Merkezi'nde Kıdemli Araştırma Danışmanı olarak görev yapmaktadır. 2003-2008 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü'nde araştırmacı olarak çalıştı; göçmen kadınların hakları ve fuhuş için insan ticareti konularında araştırmalar yaptı. Birleşik Krallık ve Kıbrıs'taki üniversitelerde cinsiyet, antropoloji ve feminizm ile cinsiyet temelli şiddet konularında ders verdi. *International Feminist Journal of Politics*'te (2012) ve diğer yayınlarda mekân, çatışma ve göç bağlamında cinsiyet üzerine yazıları yayımlandı. *Capricious Borders: Minority, Population and Counter-Conduct between Greece and Turkey* (Berghahn Books) adlı monografi 2013'te yayımlanacaktır.

Umut Bozkurt

Doğu Akdeniz Üniversitesi (Kıbrıs) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Umut, *Beyond a Divided Cyprus: A State and Society in Transformation* (Palgrave Macmillan, 2012) adlı kitabın editörlerinden biridir. Siyaset dalındaki doktora derecesini 2009 yılında York Üniversitesi'nden almıştır. Cinsiyet, ekonomi politik ve geçiş hukuku konularında çalışmalar yürütmektedir. 2012 yılında International Centre for Transitional Justice (ICTJ – Geçiş Döneminde Adalet için Uluslararası Merkez) için Kıbrıs'ta uzlaşma üzerine kaleme alınan raporun yazarlarından biridir.

Maria Hadjipavlou

Çatışma çözümlenmesi ve feminizm konularında tanınan bir uzman olan Maria, GAT'ın kurucu üyelerindendir. Son 35 yıl boyunca Kıbrıs'ta bölünme boyunca uzlaşma ve barışı destekliyor. 'Peace Centre' (Barış Merkezi) ve başkanlığını yürüttüğü 'Hands Across the Divide' (Sınırı Aşan

Eller) adlı sivil toplum örgütlerinde kurucu üye olarak görev yaptı. Çatışma çözümlemesi ve cinsiyet bilincinin oluşturulması konularında eğitimler veriyor. UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) ve WINpeace (Women's Initiative for Peace – Barış için Kadın Girişimi) için Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta eğitimler verdi. Ayrıca Kıbrıs Cinsiyet Eşitliği için Gözlemevi'nin bilimsel komite üyesidir. Birkaç yıldır Avrupa Konseyi'nin cinsiyetle ilgili meseleler ve kültürler arası diyalog konularında çalışmalar yürüten uzman ekibinde görev yapıyor. Kıbrıs Üniversitesi'nde cinsiyet araştırmaları konusunda disiplinler arası bir yan dal ve bir lisansüstü programı kurulmasında etkili oldu. Çatışma çözümlemesi, Kıbrıs ve cinsiyet meseleleri konularında birçok yayını bulunuyor. Ayrıca *Women and Change in Cyprus: Feminisms and Gender in Conflict* (IB Tauris, 2010) adlı bir monograf yayımladı. Doçent olarak görev yaptığı Kıbrıs Üniversitesi'nde diğer konuların dışında cinsiyet ve siyaset, feminist kuram ve çatışma çözümlemesi konularında ders veriyor.

Biran Mertan

Biran, Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü ve Psikolojik Danışma rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde kurucu başkanlık, yine aynı üniversitede Kadın Araştırmaları Merkezi'nin kurucu üyelik görevlerini yürütüyor. Cinsiyet araştırmalarına olan ilgisi anne-çocuk ilişkisi konusunda araştırma yaparken başladı. Yıllar içinde ilgi alanı Kıbrıs'ta iki toplumda da kadınların barış sürecine katkıları konusu üzerinde yoğunlaştı.

Yiouli Taki

Yiouli, PRIO'nun Annan Planı üzerine yayımladığı bilgi kitapçıkları çalışmasında koordinatör ve yazarlardan biri olarak görev yaptı. 2005 yılından beri INDEX: Research & Dialogue'da Kıdemli Araştırmacı görevini yürütüyor ve yakın dönemde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Demokratik Denetimi adlı çalışmasını tamamlayacak. INDEX aracılığıyla vatandaşların müzakereleri, bekâr ebeveynlerin iş piyasasına yeniden girmeleri için eğitimler, tanınan sığınmacıların gereksinimleri ve insan kaçakçılığı gibi birçok konuda Avrupa'nın finanse ettiği birçok projede koordinatörlük yaptı.

Magda Zenon

Magda, Güney Afrika, Yunanistan ve şimdi Kıbrıs'ta insan ve kadın hakları konusunda sivil toplumda aktif çalışmalar yürüttü. Şu anda Kıbrıs'ta aralarında bölgenin iki toplumu da kapsayan tek kadın örgütü olan Hands Across the Divide (Sınırı Aşan Eller), Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Avrupa Kadın Lobisi'nde temsil eden Kıbrıs Kadın Lobisi ve Gender Advisory Team'in (GAT – Toplumsal Cinsiyet Danışma Kurulu) de bulunduğu pek çok kuruluşta kurucu üye olarak görev yapmaktadır.

Rana Zincir Celal

Rana, çalışmalarını Türkiye ve Kıbrıs'ta yürüten; kültür, barışın inşa edilmesi, cinsiyet ve hayır-severlikle ilişkili birçok girişimin tasarlanması ve uygulamaya geçirilmesi çalışmalarına imza atmış bağımsız bir danışman. Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği – Dayanışma Evi ve MAX Multi-Arts Crossings'in kurulunda üye ve GAT'in kurucu üyesi olarak görev yapıyor.

Rapor PRIO Cyprus Centre
P.O.Box 25157, 1307 Nicosia, Cyprus
Tel: +357 22 456555/4
priocypruscentre@cytanet.com.cy
adresinden temin edilebilir

Rapor www.prio.no/cyprus web sitesinden indirilebilir

Tarih boyunca kadınlar militarizmin ve milliyetçiliğin ve anakronistik ataerkil geleneklerin kurbanları haline gelmiştir. 1974 yılından beri Kıbrıs sorunu kapsamında adanın iki büyük etnik topluluğunun liderleri çok sayıda meseleyi ele aldı; bazıları üzerinde fikir birliğine varırken bazılarında uyuşmazlık yaşadı. Barış sürecinin bir parçasını oluşturmayan tek konu toplumsal cinsiyet eşitliği ya da daha belirgin olarak kadın haklarıydı. 2000 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, birçok kadın örgütü tarafından uygulanan baskının sonucunda savaş ve barış süreçlerinin toplumsal cinsiyetçi doğasını kabul etti ve bunu, BMGK 1325 olarak bilinen 'Kadınlar, Barış ve Güvenlik' başlıklı 1325 sayılı kararın oybirliğiyle benimsenmesiyle resmileştirdi.

Bu bağlamda 2009'da Toplumsal Cinsiyet Danışma Kurulu Kıbrıs barış sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırması amacıyla bir araya geldi. GAT, BMGK 1325 sayılı kararın ilkelerini temel alarak 'idare ve güç paylaşımı', 'vatandaşlık hakları', 'mülkiyet hakları' ve 'ekonomik haklar' konusunda öneriler geliştirdi. Bu öneri paketlerinin 3'ü BM Arabuluculuk Girişimi'ne ve müzakerecilerle sunuldu. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda yollar keşfetmeye istekli olan müzakere ekiplerini izleyen GAT bu sürecin devam edeceğine dair umut besliyor.

Rapor PRIO Cyprus Centre
P.O.Box 25157, 1307 Nicosia, Cyprus
Tel: +357 22 456555/4
prioCypruscentre@cytanet.com.cy
adresinden temin edilebilir

Rapor www.prio.no/cyprus web sitesinden indirilebilir

ISBN: 978-82-7288-488-7

